

Nederlands
Jeugdinstituut

Interventie

Signs of Safety

Erkenning

Erkend door deelcommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid

Datum: Maart 2017

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: Joke Wiggerink en Marieke Vogel (oktober, 2017).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Signs of Safety'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

<i>Samenvatting Signs of Safety</i>	4
Uitgebreide beschrijving.....	6
1. Probleemomschrijving.....	6
2. Beschrijving interventie.....	9
3. Onderbouwing.....	22
4. Uitvoering.....	30
5. Onderzoek naar praktijkervaringen.....	35
6. Onderzoek naar de effectiviteit.....	39
7. Aangehaalde literatuur.....	40

Samenvatting *Signs of Safety*

Signs of Safety beoogt een veilige (opvoed)situatie voor kinderen te creëren. De methode wordt toegepast in situaties waarin kindermishandeling wordt vermoed of is gesignaleerd. Het aangaan van een partnerschap met de ouders en hun netwerk is een belangrijk element. De methode wordt veel gebruikt door medewerkers in de jeugdzorg, kinderscherming en AMK's. In een procesevaluatie geven professionals aan dat de methode hen helpt in het werken met ouders, kinderen en netwerk in complexe zaken met veiligheidsvraagstukken. Ruim driekwart geeft aan dat *Signs of Safety* de werktevredenheid en werkvoltoening vergroot.

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit gezinnen waarin kindermishandeling vermoed wordt of is gesignaleerd. Het is niet noodzakelijk dat de ouders of kinderen gemotiveerd zijn en/of besef hebben van het probleem. Er wordt ook gewerkt met ouders die de kindermishandeling ontkennen.

Wanneer na onderzoek blijkt dat het vermoeden van kindermishandeling onterecht was wordt met ouders en betrokkenen bekeken wat er nodig is om verder te kunnen.

Doel

Het hoofddoel van *Signs of Safety* is het creëren van een veilige (opvoed)situatie voor het kind, waarbij duidelijk is welk concreet gedrag van ouders en netwerk nodig is om het kind te beschermen tegen het dreigend gevaar, als er niets aan de situatie verandert. Het dreigend gevaar wordt ingeschat op basis van schade die in het verleden is aangericht en de impact die deze heeft op het kind.

Aanpak

Signs of Safety is een oplossingsgerichte benadering gericht op het creëren van veiligheid voor kinderen in situaties waar sprake is van (een vermoeden van) kindermishandeling. In alle fasen van het traject wordt samengewerkt met het gezin en de directbetrokkenen. De professional brengt tijdens een netwerkbijeenkomst samen met de betrokkenen (sociaal en professioneel netwerk) de situatie gedetailleerd in kaart. Gezamenlijk maken zij een veiligheidsplan waarin SMART-geformuleerde veiligheidsdoelen staan en daaruit voortvloeiende afspraken waarvoor alle betrokkenen verantwoordelijkheid nemen. De professional en het netwerk zien toe op naleving van de afspraken.

Het *Signs of Safety* model bevat een leidraad voor het handelen van de professional om de constructieve kant van de capaciteiten van een gezin beter uit te laten komen, te versterken en te beoordelen. De basishouding van de professional is een essentieel onderdeel van de aanpak. Een juiste basishouding betekent dat de professional de cliënt respecteert als iemand die het waard is om mee te werken en ervan uit gaat dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingssituatie.

Er zijn een aantal instrumenten ontwikkeld om de professional te ondersteunen bij het uitvoeren van de aanpak in de praktijk.

Uitvoerende organisaties

In 2006 was Bureau Jeugdzorg Drenthe de eerste die in Nederland met de *Signs of Safety* aanpak werkte, even later gevolgd door Bureau Jeugdzorg Zeeland. Sindsdien is het aantal instellingen in Nederland dat in de één of andere vorm werkt met *Signs of Safety* snel gegroeid. In een aantal regio's gebruiken medewerkers van het voormalig Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK, tegenwoordig Veilig Thuis), Gecertificeerde Instellingen en Raad voor de kinderscherming de aanpak, al dan niet in combinatie met andere methoden. Daarnaast wordt *Signs of Safety* gebruikt binnen diverse ggz-instellingen, de centra voor jeugd en gezin/sociale teams en binnen een aantal instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg.

Onderzoek

Momenteel voert TNO in samenwerking met NJI een onderzoek uit naar de mate van empowerment en cliënttevredenheid bij Jeugdbescherming Noord | Drenthe waar Signs of Safety wordt uitgevoerd. Jeugdbescherming Noord | Groningen fungeert als controlegroep.

Werkzame elementen

- Door partnerschap aan te gaan met de betrokkenen wordt gewerkt aan een veilige (opvoed)situatie voor het kind
- De benaderingswijze gaat ervan uit dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie en zich dan ook meer gerespecteerd gaat voelen
- Gerichtheid op toekomstige veiligheid en op het formuleren van haalbare oplossingen
- Er wordt inzicht verworven in de eigen doelen, sterke punten, bereidheid, vertrouwen en vermogen van de gezinsleden
- Via netwerkbijeenkomsten wordt gebruik gemaakt van aanwezige hulpbronnen in het netwerk
- Boven schuld verheffen van ouders/verzorgers vermijdt de mogelijke ontkenning van schuld door de ouders en het daaruit voortvloeiende meningsverschil
- Het betrekken van kind(eren) zorgt voor een completer beeld van de situatie, geeft ouders meer inzicht in gevolgen van hun handelingen voor hun kind(eren) en ontlast de kinderen doordat hen duidelijk wordt gemaakt welke afspraken er zijn en waarom
- Centraal stellen van de veiligheid van kinderen maakt het traject voor directbetrokkenen acceptabeler en vermindert handelingsverlegenheid van professionals op het moment dat er ingegrepen moet worden
- Risicotaxatie via het framework, waardoor goed zicht ontstaat op gegevens die op gevaar en veiligheid wijzen, naast aanwezige krachten en uitzonderingen op de onveiligheid
- De veiligheid en de vooruitgang worden aan de hand van schaalvragen zo concreet en gedetailleerd mogelijk in kaart gebracht
- Het achterhalen van de uitzonderingen op het probleem laat zien dat het probleem niet altijd bestaat en geeft aanwijzingen voor oplossingen.

Uitgebreide beschrijving

1. Probleemomschrijving

Probleem

Kindermishandeling is een maatschappelijk probleem dat zich over de hele wereld voordoet. Gemiddeld 3 op 100 kinderen in Nederland (NJI, dossier kindermishandeling) wordt tijdens zijn jeugd mishandeld. Daar waar vroeger kinderen weghalen uit de ongewenste situatie als oplossing werd gezien, is ondertussen het besef ontstaan dat dit niet altijd de meest wenselijke oplossing is. De ontwrichting en het mogelijke trauma dat ontstaat door het losmaken van het kind van het gezin van herkomst kan langdurige ontwikkelingsproblemen met zich meebrengen.

Medewerkers in de jeugdzorg worden bekritiseerd omdat ze te vroeg ingrijpen, te laat ingrijpen of niet ingrijpen. Maar is het mogelijk als samenleving en als jeugdzorg altijd een exact beeld te hebben van wat er mis is in een individueel gezin? Hebben we wel alle antwoorden op problemen die zich voordoen? Zou het niet beter zijn om een deel van de controle uit handen te geven door zorgvuldig te luisteren naar de ouders en de betrokken familie? (Turnell en Edwards, 2009).

Definitie van kindermishandeling

Kindermishandeling is 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel' (Wet op de Jeugdzorg, 2005).

Het kan zijn dat een kind of een jongere veel geslagen wordt, constant wordt uitgescholden, niet goed te eten of nauwelijks aandacht krijgt, of gedwongen wordt tot seks, enzovoorts.

Kindermishandeling wordt vaak ingedeeld in de volgende vormen:

- Lichamelijke mishandeling
- Lichamelijke verwaarlozing
- Psychische mishandeling
- Psychische verwaarlozing
- Seksueel misbruik
- Getuige zijn van geweld in het gezin

In een gezin waar kinderen mishandeld worden, is vaak sprake van meerdere vormen tegelijk.

Spreiding

In 2010 zijn ruim 118.000 kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar in Nederland (ruim 3 procent van het totaal) blootgesteld aan een vorm van kindermishandeling (Alink et al, 2010). De meerderheid van de gevallen betreffen emotionele verwaarlozing (inclusief verwaarlozing van het onderwijs en getuige zijn van huiselijk geweld) en fysieke verwaarlozing, met respectievelijk 36 en 24 procent van de gevallen. Seksueel misbruik wordt met 4 procent het minst gemeld.

Vergeleken met de resultaten van de eerste 'Nationale prevalentiestudie mishandeling in 2005' (NPM 2005) is er sprake van een stijging van het aantal kinderen en jongeren dat wordt mishandeld. In 2005 ging het nog om ruim 107.000 kinderen en jongeren. De grootste

stijging is te zien in het aantal kinderen dat slachtoffer is van onderwijs- en emotionele verwaarlozing. In 2005 ging het daarbij om ruim 24 procent van de gevallen en in 2010 om 36 procent van de gevallen.

De onderzoekers concluderen dat door meer politieke en publieke aandacht professionals alerter zijn geworden op signalen van kindermishandeling en dit eerder rapporteren maar dat het feitelijk aantal slachtoffers van kindermishandeling vermoedelijk gelijk is gebleven.

Uit de informantstudie (professionals die met kinderen werken) komt naar voren dat het aantal mishandelde kinderen is gestegen van 24,1 per duizend kinderen in 2005 naar 27,4 in 2010. Voor de gegevens van de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) is de stijging forsder namelijk van 3,8 in 2005 naar 6,4 per duizend kinderen in 2010. Koppeling van gegevens van de informanten en de AMK's leveren een landelijk beeld op van ruim 118.000 mishandelde kinderen. In 2005 ging het naar schatting om 107.000 kinderen. De prevalentie van kindermishandeling zoals gemeten in de scholierenstudie is hetzelfde gebleven als in 2005. 99 van de duizend scholieren geven aan mishandeld te zijn.

Gevolgen

De ontwikkeling van een kind hangt voor een groot deel af van de interactie met de ouders (Wolzak en Ten Berge, 2008). Dat geldt zeker in de eerste levensjaren. Later gaat de omgeving een steeds belangrijker rol spelen. De liefdevolle zorg en aandacht van de ouder is voor het opgroeiende kind een basis voor wederzijds vertrouwen. Het kind kan zich daardoor in een veilige sfeer ontplooiën. Bovendien stimuleert de positieve aandacht van de ouder het kind om zich evenwichtig te ontwikkelen op emotioneel, intellectueel en lichamelijk gebied.

In het geval van kindermishandeling ontbreekt die geborgenheid en komt de ontwikkeling van een kind zwaar onder druk te staan. Het ondermijnt het vertrouwen van het kind in anderen. Als het kind de buitenwereld als vijandig ervaart, dan verstoort dat zijn omgang met de kinderen en volwassenen om hem heen. Het kind zoekt de schuld voor het gedrag van de mishandelende ouder bij zichzelf. Daardoor krijgt hij een verwrongen, negatief beeld van zichzelf en loopt zijn zelfvertrouwen een grote deuk op.

Niet elk kind lijdt even veel onder mishandeling. De belangrijkste factoren die het effect bepalen, zijn:

- de ernst van het geweld, de verwaarlozing of het misbruik op zich;
- de leeftijd waarop het begint;
- hoe lang het voortduurt;
- het wel of niet aanwezig zijn van steun uit de omgeving;
- de persoonlijkheid van het kind;
- de mate van emotionele druk.

Gevolgen tijdens de jeugd

Een van de mogelijke gevolgen van kindermishandeling op korte termijn is lichamelijk letsel. In extreme gevallen, bij zware lichamelijke mishandeling of verwaarlozing, kan het kind zelfs aan de gevolgen overlijden. Ook remt kindermishandeling de ontwikkeling en kan kindermishandeling stoornissen veroorzaken. Mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik van het kind verstoren de normale vorming van het netwerk van zenuwen in een deel van de hersenen (Wolzak en ten Berge, 2008, Perry, 2002, Pitman et al, 2001).

Gevolgen op volwassen leeftijd

Gevolgen van kindermishandeling op lange termijn zijn bijvoorbeeld posttraumatische stressstoornissen en dissociatieve stoornissen. Ook lichamelijke klachten met een psychische oorzaak komen voor. Een volwassene die als kind is mishandeld, kan zijn toevlucht zoeken tot verslaving, zelfverwonding en zelfmoord als de herinneringen aan thuis ondraaglijk worden (Wolzak en ten Berge, 2008). Baas (2001) deed onderzoek naar de overdracht van gezinsproblemen. De onderzoeksresultaten laten duidelijk zien dat er ouders zijn die zelf verwaarloosd, mishandeld of seksueel misbruikt zijn en vervolgens hun eigen kinderen slachtoffer maken van eenzelfde vorm van kindermishandeling. Daarnaast blijkt een bepaalde vorm van mishandeling in de ene generatie ook verband te kunnen houden met een

verhoogde kans op een andere soort in de volgende generatie, bijvoorbeeld moeders die in hun jeugd seksueel misbruikt zijn hebben een verhoogde kans hun eigen kinderen fysiek te mishandelen.

Gevolgen voor de maatschappij

De onveiligheid die kinderen tijdens hun opvoeding ervaren is een belangrijke oorzaak van gedrag dat de maatschappij als overlast en als bedreiging van de veiligheid ervaart. Verslaving is een van de manieren om de ellendige gevolgen van kindermishandeling in de jeugd te ontvluchten. Die verslaving aan drugs en alcohol brengt overlast voor de omgeving mee. Andere maatschappelijke gevolgen van kindermishandeling zijn de kosten van de behandeling die slachtoffers nodig hebben.

Kindermishandeling kost jaarlijks minimaal 965 miljoen euro. Bijna de helft van de één miljard euro gaat op aan directe zorg bij kindermishandeling. Dit blijkt uit onderzoek van onder andere Herman Baartman, onderzoeker aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Naast de miljard euro aan materiële kosten gaat nog veel meer geld op aan indirecte schade, die vaak pas jaren later zichtbaar wordt. Slachtoffers van kindermishandeling blijven hun hele leven relatief 'duur': ze belanden eerder in de criminaliteit, gaan vaker naar speciaal onderwijs en ze hebben ook op latere leeftijd nog vaak extra gezondheidszorg en psychische zorg nodig (Nederlands Dagblad, 24 mei 2005)

De aanpak van kindermishandeling

De aanpak van kindermishandeling is veelal gericht op behandeling van de misbruikende ouder(s). In de loop der jaren is daarbij steeds meer gestreefd naar het bij elkaar houden van het gezin. De *Signs of Safety* aanpak is ontwikkeld uit onvrede met de bevoogdende werkwijze van jeugdzorg en kinderbescherming en met de gebrekkige resultaten daarvan. In de bevoogdende aanpak is de professional gefocust op de problemen en beschouwt deze zijn eigen ideeën en oplossingen als leidend in de samenwerking. Onwillige cliënten en terugkerende gevaarlijke gezinssituaties leiden tot frustratie en overspannenheid van de professionals die hun inspanningen niet beloond zien. De ontwikkelaars signaleerden een kloof tussen hulpverleners en cliënten. Door het loslaten van de bevoogdende werkwijze, waarbij hulpverleners de verantwoordelijkheid op zich nemen voor het analyseren van het probleem aangaande de kindermishandeling en cliënten alleen als ontvanger van hulp in beeld komen, is getracht deze kloof weg te werken. Onafhankelijk van de oorzaak van het probleem beoogt *Signs of Safety* een partnerschap tussen professional en cliënt tot stand te brengen om van daaruit met de cliënt stappen te zetten om veiligheid voor het kind te creëren.

2. Beschrijving interventie

2.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De doelgroep bestaat uit gezinnen waarin kindermishandeling vermoed wordt of is gesignaleerd. Het is niet noodzakelijk dat de ouders of kinderen gemotiveerd zijn en/of besef hebben van het probleem. Er wordt ook gewerkt met ouders die de kindermishandeling ontkennen.

Diversiteit binnen de doelgroep

De *Signs of Safety* benadering is succesvol toegepast in zeer complexe kindermishandelingssituaties. Op basis hiervan concluderen de ontwikkelaars dat *Signs of Safety* in vrijwel alle situaties gebruikt kan worden, op voorwaarde dat de professional is getraind in de aanpak.

Signs of Safety wordt in meerdere landen in de westerse wereld toegepast, zowel bij autochtone als allochtone en vluchtelingengezinnen en ongeacht de sociaaleconomische status. Turnell en Edwards (2009) geven aan dat de aanpak vertrekt vanuit de samenwerking met het gezin/de familie en het grotere netwerk er actief bij betreft. Volgens de ontwikkelaars kan de methode hierdoor ook goed gebruikt worden bij cliënten die uit een 'wij-cultuur' komen, waar meer aandacht is voor het groepsbelang en het zelfbeeld gebaseerd is op de relaties met andere (familie)groepsleden. De methode is ook geschikt voor jonge kinderen. Er zijn hulpmiddelen ontwikkeld om met jonge kinderen in gesprek te gaan en om hen duidelijk te maken welke afspraken in de loop van het proces worden gemaakt.

Intermediaire doelgroep

Een ieder die zich zorgen maakt over de veiligheid van kinderen kan daartoe een melding doen bij Veilig Thuis, het Centrum voor Jeugd en Gezin / sociale team. Dit kunnen zowel beroepskrachten, zoals leerkrachten of huisartsen, als burgers, zoals familieleden en burens, zijn.

Het is niet mogelijk om specifiek te verwijzen naar de interventie. *Signs of Safety* is een benaderingswijze die een organisatie kan implementeren als het model van werken bij (een vermoeden van) kindermishandeling.

Selectie van doelgroepen

Op basis van (een vermoeden van) kindermishandeling kan altijd gestart worden met de benaderingswijze *Signs of Safety*. Er zijn geen contra-indicaties met betrekking tot de selectie van de doelgroep. Vanuit de benaderingswijze worden zelfs in de meest ingewikkelde casuïstiek ouders en netwerk betrokken om mee een verantwoordelijkheid op zich te nemen in de te maken keuzes. Daarin wordt getracht iedereen mee te krijgen. Wanneer iemand door complexe psychiatrische problemen of verslaving niet op een volwaardige of betrouwbare wijze kan meewerken, wordt met de andere betrokkenen van het netwerk gewerkt. Wanneer er geen netwerk is wordt geprobeerd een netwerk te creëren.

2.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van *Signs of Safety* is het creëren van een veilige (opvoed)situatie voor het kind, waarbij duidelijk is welk concreet gedrag van ouders en netwerk nodig is om het kind te beschermen tegen het dreigend gevaar, als er niets aan de situatie verandert. Het dreigend gevaar wordt ingeschat op basis van schade die in het verleden is aangericht en de impact die deze heeft op het kind.

Subdoelen

Signs of Safety kent de volgende subdoelen om het hoofddoel te bereiken:

1. In partnerschap met ouders, kind(eren) en het sociale en professionele netwerk is een veiligheidsplan opgesteld dat wordt uitgevoerd.
2. Ouders en sociaal netwerk zijn bekend met de risico's van het bestaan en voortduren van kindermishandeling.
3. Het kind is betrokken bij het gehele proces, heeft invloed kunnen uitoefenen bij het vinden van oplossingen en kent het veiligheidsplan.
4. Het sociale netwerk is versterkt en indien nodig uitgebreid.
5. De ouders voelen zich (door competentiebevleing en -benutting, sociale steun en zelfmanagement) gesterkt in hun aanwezige opvoedvaardigheden, zodat zij deze meer en bewust inzetten.
6. De aantoonbare bestaande veiligheid is bekend en uitgebouwd.
7. De complicerende factoren, die het moeilijker maken om met de zorgelijke situatie om te gaan, zijn bekend. Er zijn afspraken met ouders en netwerk gemaakt hoe wordt voorkomen dat deze een nieuwe situatie van kindermishandeling vormen.
8. Er is een veiligheidspersoon uit het sociale netwerk voor het kind geïdentificeerd en bereid gevonden om toezicht te houden op de veiligheid van het kind, nu en in de toekomst.

2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Signs of Safety is een benaderingswijze die de basishouding van de professional kenmerkt. Vanaf het eerste moment dat de professional kennis neemt over de inhoud van de situatie, bekijkt hij deze vanuit de visie van *Signs of Safety*. *Signs of Safety* start voor ouders en kind na een zorgmelding waarna een professional contact opneemt met het gezin. Er volgen een serie gesprekken met ouder(s) en kind(eren) afzonderlijk en met het gezin als geheel. Daarnaast wordt zowel het sociaal als professioneel netwerk betrokken. Wanneer na onderzoek blijkt dat het vermoeden van kindermishandeling onterecht was wordt met ouders en betrokkenen bekeken wat er nodig is om verder te kunnen.

Elke casus kent zijn eigen specifieke traject. Afhankelijk van de werkrelatie tussen ouders, hun netwerk en de professionals, de ernst en mate van onveiligheid en de mogelijkheden van de ouders en hun netwerk wordt de duur van het traject bepaald, met een range van drie maanden tot twee jaar. De tijdsduur wordt medebepaald door de snelheid waarop het veiligheidsplan tot stand kan komen, de stappen in de opbouw van het veiligheidsplan en hoe lang de afspraken gemonitord moeten worden.

Elke casus doorloopt een overeenkomstige route. Deze bevat de volgende fasen:

- Kennismaking waarbij het creëren van partnerschap en duidelijkheid geven over de reden van betrokkenheid van de jeugdzorg centraal staan. Mits nodig worden afspraken gemaakt voor directe veiligheid van het kind.
- Partnerschap uitbouwen en netwerk in kaart brengen door middel van het maken van een genogram, een veiligheidscirkel en bevragen waar het gezin zich zorgen over maakt en waarop zij trots zijn als gezin en bevragen op wat zij zien als kracht van hun gezin.
- Voorlopige dreigend gevaar, veiligheidsdoelen en eventueel bodemeisen formuleren, bij voorkeur samen met ouders.
- Mandaat van ouders vragen om met kinderen het gesprek aan te mogen gaan. Gesprek met de kinderen voeren waarbij de kinderen hun gedachten delen over wat goed gaat, wat naar is en wat zij wensen.
- Bespreken van de gedachten en wensen van de kinderen met ouders.
- Maken van een Words & Pictures uitleg voor het kind, zodat dit weet wat er is gebeurd en waarom de professional is betrokken.
- Netwerkbijeenkomsten organiseren waarbij alle betrokkenen elkaar ontmoeten en waar zorgen en krachten in beeld worden gebracht. Zowel ouders als informeel en formeel netwerk geven hun inbreng.
- Vaststellen van het dreigend gevaar, veiligheidsdoelen en eventuele bodemeisen. Dit geheel geldt als kader voor het maken van een veiligheidsplan.
- Bespreken van oplossingen die uit de netwerkbijeenkomsten naar voren komen.
- De oplossingen toetsen met de regievoerder / casemanager. Eén van de betrokken professionals is de regisseur of casemanager die het gehele plan van het gezin overziet en het proces dat plaats vindt. Het veiligheidsplan kan het plan van het gezin zijn, of er onderdeel van uit maken wanneer er een overkoepelend plan is voor meerdere leden van het gezin.
- Een veiligheidsplan definitief maken met het gezin en informeel en formeel netwerk.
- Monitoren van de afspraken in het veiligheidsplan door de professional en door iemand uit het formeel en/of informeel netwerk
- Evaluaties plannen, veiligheidsplan zo nodig bijstellen.

Locatie en uitvoerders

De contacten met het gezin vinden bij voorkeur thuis bij de gezinnen plaats. Wanneer de veiligheid van de professional niet gegarandeerd kan worden, worden de gesprekken op de locatie van de jeugdzorgorganisatie gevoerd. De netwerkbijeenkomsten worden in overleg met ouders vaak gehouden bij één van de familieleden thuis of op een maatschappelijke locatie in de buurt.

Signs of Safety kan uitgevoerd worden door alle (tenminste HBO geschoolde) professionals in het brede jeugdzorgdomein. In de meeste gezinnen waar jeugdzorg betrokken is zijn meerdere partners uit de keten aan het werk met het gezin zoals bijvoorbeeld Jeugdgezondheidszorg, GGZ- jeugd en Jeugdhulp. Bij de uitvoering van *Signs of Safety* worden alle professionals die met het gezin werken betrokken naast het voor het gezin belangrijke sociale netwerk.

Signs of Safety wordt ook toegepast in situaties waarin geweld voorkomt in relaties tussen volwassenen waar geen minderjarige kinderen bij betrokken zijn. Uitvoerders zijn dan bijvoorbeeld Veilig Thuis, crisisopvang en de sociale wijkteams.

Inhoud van de interventie

Signs of Safety is een oplossingsgerichte aanpak waarin de samenwerking met het gezin centraal staat en professional en gezin specifieke wederzijdse doelen formuleren. Dit betekent dat de professional ervan uitgaat dat de ouders zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelings situatie. De ouders zullen zich daardoor meer gerespecteerd voelen, zich

verantwoordelijk voelen een bijdrage te leveren aan het veiligheidsplan en deze uit te voeren en de effectiviteit zal op langere termijn groter zijn.

In Signs of Safety is het aangaan van het partnerschap met de cliënt één van de belangrijkste middelen om te komen tot goede uitkomsten. Andrew Turnell stelt dat partnerschap de aller belangrijkste factor is om een verschil te kunnen maken in het leven van kwetsbare kinderen. Dit betreft zowel partnerschap met de ouders, het kind en het sociale netwerk, als partnerschap met de andere betrokken professionals.

De houding van de professional is gericht op het aangaan van partnerschap.

1. Respecteer de cliënt als iemand die het waard is om mee te werken.

Als je uitgaat van het standpunt dat het gezin het vermogen heeft om te veranderen, kan dat het gevoel geven dat er hoop is en mogelijkheden zijn. Sta zoveel mogelijk open voor de leden van het gezin en benader hen als potentiële partners in het creëren van veiligheid.

2. Werk samen met de persoon, niet met de kindermishandeling.

Hulpverleners kunnen een relatie met de leden van een gezin opbouwen zonder het misbruik op enigerlei wijze te vergoelijken. Luister naar en reageer op het verhaal van de ander. Gun het gezin keuzemogelijkheden en kansen om jou iets bij te brengen. Ga na wat zij willen. De hulpverlener moet openhartig en eerlijk zijn, met name in het onderzoek. Behandel cliënten als individuele personen.

3. Besef dat samenwerken ook mogelijk is wanneer dwang is vereist.

Hulpverleners zullen bijna altijd een zekere mate van dwang moeten gebruiken en moeten vaak hun wettelijke gezag uitoefenen om situaties te voorkomen waarin gevaar aanwezig blijft, maar dit mag hen er niet van weerhouden om te streven naar een partnerschap met de ouders. Erken dat dwang en samenwerking naast elkaar kunnen bestaan en benut vaardigheden om dit te bevorderen.

4. Erken dat in elk gezin signalen van veiligheid aanwezig zijn.

Elk gezin heeft vaardigheden en sterke kanten. Die zorgen ervoor dat de kinderen in elk geval voor een deel – en vaak het grootste deel – van de tijd veilig zijn. Let erop dat zorgvuldig aandacht wordt besteed aan deze signalen van veiligheid.

5. Blijf veiligheid centraal stellen.

Het centrale aandachtspunt van de kinderbescherming is altijd het vergroten van de veiligheid. Houdt dit aandachtspunt vast in het denken over de hulpverlenende instantie en de rol van de hulpverlener, maar ook over de concrete bijzonderheden en taken van het casework.

6. Ga na wat de cliënt wil.

Accepteer de zorgen en verlangens van de cliënt. Gebruik de doelen van de cliënt bij het opstellen van een plan van aanpak en om de gezinsleden tot verandering te motiveren. Combineer de doelen van de cliënt met de doelen van de instantie wanneer die met elkaar verenigbaar zijn.

7. Zoek altijd naar de details.

Probeer altijd concrete, gedetailleerde informatie los te krijgen, of het nu gaat om een verkenning van negatieve of positieve aspecten van de situatie. Oplossingen ontstaan uit details, niet uit generalisaties.

8. Concentreer je op het tot stand brengen van kleine veranderingen.

Denk na en praat over kleine veranderingen en werk daar naartoe. Raak niet gefrustreerd wanneer grote doelen niet onmiddellijk worden bereikt. Richt je op kleine, haalbare doelen en wees erkentelijk wanneer die zijn bereikt.

9. Verwar de details van de zaak niet met oordelen.

Onthoud je van een oordeel totdat zoveel mogelijk informatie is verzameld. Verwar dat soort conclusies niet met de details van de zaak. Bedenk dat anderen, met name het gezin, de details anders zullen benaderen.

10. Bied keuzemogelijkheden.

Voorkom dat je de cliënten van je vervreemdt door onnodig dwang te gebruiken. Bied juist keuzes aan op zoveel mogelijk aspecten van het casework. Daarmee worden de gezinsleden bij het proces betrokken en wordt de samenwerking bevorderd.

11. Behandel het gesprek als een platform voor verandering.
Zie het gesprek als de interventie en onderken daarom dat de interactie tussen de hulpverlener en de cliënten het belangrijkste middel voor verandering is.

Wanneer alle activiteiten uit de roadmap door professionals met kwaliteit en tijdig worden gebruikt, in partnerschap met kinderen, ouders en netwerk, zal de veiligheid van kinderen significant vergroten.

Roadmap: Veiligheidsplanning van families Consultancy		© 2012 Resolutions
Wat	Hoe (stappen) Activiteiten	Hulpmiddelen
<p>Dreigend gevaar (<u>Wat</u>) Waar de organisatie bezorgd over is dat gaat gebeuren met het kind als er niets verandert (het probleem dat opgelost moet worden)</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>De reis van de werkers met de familie, van het dreigend gevaar naar de veiligheidsdoelen d.m.v. een gestructureerd proces leidt tot het creëren van het uiteindelijke veiligheidsplan (Het <u>hoe</u> van de veiligheid plannen)</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Veiligheidsdoelen <u>Wat</u> BJZ wil zien om te weten dat het kind veilig is en de zaak gesloten kan worden (geen lijst van hulpverleners, maar concreet handelen en gedrag van ouders)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorbereiding (eerst zelfstandig/team daarna met gezin) 2. Ontwikkel het (concept) dreigend gevaar en veiligheidsdoelen 3. Herken alles dat werkt, alles dat helpt in relatie tot het opvoeden/ouderschap 4. Ontwikkel zonodig bodemeisen 5. Ontwikkel een tijdspad en kalender voor het sluiten van de zaak/ thuisplaatsing 6. Bouw een geïnformeerd netwerk met familie en anderen 7. Creëer een uitleg voor de kinderen (en alle anderen) 8. Bouw een (volwassenen) veiligheidsplan met de ouders en het netwerk 9. Omgaan met ontkenning 10. Monitoren door professional en netwerk 11. Betrek het kind actief 12. Uiteindelijke kindgecentreerd veiligheidsplan 	<p>Genogram, Signs of Safety framework Drie Huizen,</p> <p>Words & Pictures voor het dreigend gevaar</p> <p>Signs of Safety framework</p> <p>Kalender</p> <p>Veiligheidscircles</p> <p>Words & Pictures, Mapping, Drie Huizen, Veilige Huis</p> <p>Werken met verschillende scenario's, (similar but different roleplay)</p> <p>Regelmatige evaluatie/verbeter Netwerkconferenties.</p> <p>Veilige huis, veiligheidsobject, regels oefenen in de praktijk, Op kind gefocust veiligheidsplan</p>

Activiteiten

1. Voorbereiding (eerst zelfstandig/team daarna met gezin)

Lezen van de al aanwezige informatie, de aanmelding, overdracht of eventueel eerdere dossiers. De professional maakt direct een onderscheid tussen zaken die goed gaan en zaken waar zorgen over zijn en zet deze in het framework. De professional maakt een eerste opzet van het genogram van de familie en maakt notities van de belangrijke personen rondom de familie al dan niet al in een veiligheidscirkel.

Genogram

Met het gezin wordt een genogram en een veiligheidscirkel gemaakt om een beeld te krijgen van mogelijke steun- en veiligheidspersonen uit het netwerk.

Een familie kan in kaart gebracht worden met behulp van een genogram. Een genogram is een stamboom met meerdere persoonlijke gegevens. Het is een kaart met drie of vier generaties en hun onderlinge relaties: de voorgaande generatie(schoon-)ouders, de generatie waartoe de bewoner behoort met de broers en zussen en eventueel zwagers en schoonzussen. De derde en eventueel vierde generaties betreft het nageslacht: (klein-)kinderen en eventueel (achter)neven en (achter)nichten. Ook belangrijke familiegebeurtenissen, sterfgevallen, verhuizingen en verbroken contacten kunnen hierin worden opgenomen.

Vanuit *Signs of Safety* worden met name de positieve relaties geduid zodat inzichtelijk wordt welke personen uit het familienetwerk een bijdrage zouden kunnen leveren aan het creëren van een veilig(er) situatie. Ouders wordt gevraagd deze mensen uit te nodigen om mee te denken over het veilig maken van de situatie voor het kind.

Veiligheidscirkel

De veiligheidscirkel (family safety circle) is ontwikkeld door Susie Essex en Andrew Turnell (Turnell en Essex, 2006). Het is een instrument dat je kunt gebruiken om het sociale- en professionele netwerk in kaart te brengen rondom het gezin. Door (met ouders en/of kind) de personen in de ring te plaatsen waar zij op dat moment staan, ontstaat een duidelijk beeld van reeds betrokken netwerk en nog niet betrokken netwerk. Met de ouders en/of kind kan onderzocht worden welke eventuele veranderingen van positie van het netwerk wenselijk zijn om het aantal personen in de betrokken kring te doen vermeerderen.

Framework

Het framework is een schematisch overzicht van de inventarisatie van zorgen, wat gaat er goed en wat er moet gebeuren. Het framework kan door de professional worden gehanteerd bij de voorbereiding. In elk geval wordt het framework samen met de familie ingevuld. In de praktijk houdt dit in dat er tijdens het gesprek met ouders op 3 flipoverpapier wordt geschreven (voor elke kolom 1). Het wordt geschreven in de taal zoals die gebruikt is tijdens de gesprekken. Het is een dynamisch document dat telkens kan worden aangepast.

Drie huizen

Ook met de kinderen wordt een inventarisatie gemaakt van de thuissituatie. Kindermishandeling is een syndroom van geheimhouding. Daarnaast zijn kinderen geneigd zichzelf de schuld te geven van de problemen thuis. Om met het kind in gesprek te komen wordt binnen *Signs of Safety* gebruik gemaakt van *de drie huizen*. Het huis van de zorgen, het huis van de leuke dingen en het droomhuis. Hier komen de 3 kolommen van het framework, dat met de volwassenen gebruikt wordt, terug.

3. Herken alles dat werkt, alles dat helpt in relatie tot het opvoeden/ouderschap

De professional is gefocust op herkennen wat gebeurt in de familie wat helpend is in relatie tot het ouderschap en de opvoeding. Dit doet de professional door te vragen naar uitzonderingen en details na te vragen over de genoemde en zichtbare uitzonderingen.

4. Ontwikkel zonodig bodemeisen

De professional omschrijft in een bodemeis wat minimaal geboden en gegarandeerd moet worden door ouders en hun netwerk in het bereiken van veiligheid voor het kind. Geformuleerd in concreet omschreven feitelijke handelingen en/of gedrag.

5. Ontwikkel een kalender voor het behalen van de veiligheidsdoelen

Kalender

Het gebruik maken van een kalender geeft ouders, netwerk en de professional overzicht en hoop. Een traject wat is uitgezet zonder doel en duidelijke tijdslijn kan gemakkelijk uitmonden in een eindeloos proces waarbij de terugplaatsing of hereniging niet tot stand komt en waarbij een ieder de focus, hoop en motivatie verliest.

6. Bouw een geïnformeerd netwerk met familie en anderen

De professional onderzoekt met ouders en kinderen wie er in het netwerk belangrijk zijn en een concrete bijdrage kunnen leveren aan veiligheid (gehaald uit genogram en veiligheidscircles). Wanneer ouders aangeven geen netwerk te hebben worden er vragen gesteld om uit te zoeken wie in het verleden in contact stonden met dit gezin. Vervolgens wordt gekeken met wie in het heden contact is en of deze mensen van betekenis kunnen zijn. Ouders nodigen deze mensen uit. Deze mensen zullen actief betrokken worden bij gesprekken met ouders en kinderen in de netwerkconferenties. Deze mensen kunnen taken op zich nemen in het toezien op en bijdragen aan de veiligheid van kinderen. Soms komt het voor dat ouders zeggen geen netwerk te hebben of het netwerk beslist niet willen betrekken. Dan is de consequentie dat ouders niet zelf voor hun kind kunnen blijven zorgen, omdat zijzelf de veiligheid niet kunnen waarborgen.

7. Creëer een uitleg voor de kinderen (en alle anderen)

De professional zal, zo mogelijk met ouders, ervoor zorgen dat er een uitleg voor het kind komt zodat het kind kan begrijpen wat er in zijn leven gebeurd is, welke keuzes er vervolgens zijn gemaakt en wat nu gebeurt.

Words and Pictures (contextverklaring)

Om de veiligheid van de kinderen te vergroten is het belangrijk dat er openheid is. De kinderen moeten weten welke afspraken er gemaakt zijn en waarom die afspraken er zijn. Hiervoor wordt het Words and Pictures document gebruikt. Hierin tekenen we wie zich zorgen maken, waar zij zich zorgen over maken en wat er is gebeurd en wat er gaat gebeuren.

8. Bouw een veiligheidsplan met de ouders en het netwerk

Opeenvolgend proces waar de familie gedurende een bepaalde periode demonstreert dat het hen lukt om de kinderen veilig te stellen – waar successen geëerd worden en gebruik wordt gemaakt van de dingen die (nog) niet werken om te verbeteren

Netwerkonferentie

Samen met de ouders wordt besloten welke mensen uitgenodigd gaan worden voor een conferentie. Tijdens een conferentie wordt het framework ingevuld. Daarop gebaseerd wordt tijdens een conferentie(s) uiteindelijk het veiligheidsplan gemaakt.

Veiligheidsplan

In het veiligheidsplan wordt opgenomen welke afspraken en regels er zijn gemaakt om veiligheid voor de kinderen te waarborgen. Er staat gedetailleerd in afspraken omschreven wie wat wanneer doet en hoe dit gecontroleerd wordt. Alle betrokkenen zijn het erover eens dat deze afspraken en regels veiligheid zullen bieden. Ook staat omschreven wat de consequenties zijn bij het nalaten van de afspraken en wanneer de evaluatiemomenten zijn gepland. Met het netwerk wordt gekeken naar vermogen, vertrouwen en bereidheid om de afspraken duurzaam te maken en wat er voor nodig is om duurzaam betrokken te blijven. Wanneer onverhoopt het gezin samen met het netwerk niet tot een sluitend veiligheidsplan komen of waarbij relevante leden van het netwerk afhaken tijdens de uitvoering van het netwerk, wordt door de professionals een veiligheidsplan gemaakt met ouders en kinderen. Dit kan betekenen dat een kind uit huis geplaatst moet worden.

9. Omgaan met ontkenning

De professional blijft zich vragend opstellen wanneer de ouders en/of kinderen zich ontkennend opstellen. Er wordt zoveel mogelijk om de ontkenning heen gegaan door er geen geschil van te maken. Er wordt met meerdere visies gewerkt over hoe de schade in het verleden is ontstaan. De focus ligt op de toekomstige veiligheid. Ouders en netwerk worden actief uitgenodigd om te laten zien welk gedrag zij denken dat nodig is om de veiligheid van het kind in de toekomst te waarborgen.

10. Monitoren door professional en netwerk

Gedurende het proces van veiligheidsplanning monitoren het professionele en sociale netwerk ouders en kind in het hanteren van de gemaakte afspraken en regels. Om uiteindelijk een zo gedetailleerd en volledig veiligheidsplan te maken, is het belangrijk om te zien wat ouders en kind goed lukt en waar successen geëerd worden en gebruik wordt gemaakt van de dingen die (nog) niet werken om te verbeteren.

11. Betrek het kind actief

Kinderen worden door de professional actief betrokken gedurende het proces van veiligheidsplanning. Kinderen wordt gevraagd mee te denken over welke regels zij nodig vinden, welke afspraken hen helpt zich veilig te voelen. De informatie van kinderen wordt door de professional meegenomen in het maken van de uiteindelijke afspraken voor het veiligheidsplan.

Veilige huis: Veilige huis is een instrument (ontwikkeld door Sonja Parker, 2009) waarbij het kind kan aangeven wie en wat zij nodig heeft om zich veilig te voelen in situaties die voorheen onveilig waren.

Veiligheidsobject:

Het veiligheidsobject is een object zoals bijvoorbeeld een knuffel of een steen die een kind op een afgesproken plek mag neerleggen wanneer het wil aangeven dat het zich onveilig voelt of heeft gevoeld. In het veiligheidsplan staat een afspraak wie de persoon is die ziet of het kind

het object neerlegt, waar en hoe deze persoon dat ziet en wat deze persoon vervolgens gaat doen.

12. Uiteindelijke veiligheidsplan

De professional organiseert, samen met de ouders, meerdere netwerkconferenties waarbij het veiligheidsplan steeds meer compleet wordt. Wanneer alle betrokkenen het erover eens zijn dat het veiligheidsplan volledig is, wordt er door de professional in samenwerking met ouders een kindversie van het veiligheidsplan gemaakt.

Words and pictures (veiligheidsplan):

Tekeningen met tekst waarin afspraken komen te staan die voor de kinderen het meest van belang zijn om te weten. Tekeningen van de afspraken die daarnaast ugeschreven zijn in een taal die het kind kan begrijpen.

2.4 Ontwikkelgeschiedenis

Betrokkenheid doelgroep

Was de doelgroep betrokken bij de ontwikkeling van de interventie, en op welke manier?

Signs of Safety is vanuit de praktijk ontwikkeld door Andrew Turnell en Steve Edwards in samenwerking met een groep professionals en hun cliënten. In eerste instantie was er sprake van een informele samenwerking in de klinische setting van Parent-Teen Link in Perth (Australië), een nieuwe dienst van Centrecare Marriage and Family Service (een hulpverlenings- en welzijnsorganisatie). De medewerkers van Parent Teen Link boden hulp aan gezinnen met problematische tieners. Vervolgens is in 1993/1994 de aanpak systematischer projectmatig aangepakt met jeugdprofessionals in een plattelandsregio in West-Australië en is ondersteunend literatuuronderzoek uitgevoerd. De uitdaging die de ontwikkelaars zagen, lag erin een manier te vinden die de ernst van de (vermoede) kindermishandeling aan de orde stelt en tegelijkertijd de mogelijkheid om samen te werken met het gezin maximaliseert (Turnell & Edwards, 2009). Het proces van totstandkoming van *Signs of Safety* is uitgebreid beschreven door Edwards & Turnell (in: Edwards et al.,1995).

Sinds de start is de *Signs of Safety* benadering via een proces van samenwerking en nieuwe halfjaarlijkse projecten met jeugdprofessionals in West-Australië steeds verder ontwikkeld. Nieuwe inzichten, die in herziene werkboeken zijn verwerkt, betreffen de grotere inzet van conferenties en verwerking van uitgebreide en op de werkelijkheid gebaseerde cases. Ook de trainingen zijn verfijnd en maken meer gebruik van kennis en ervaringen van de professionals. De ontwikkeling van de benadering is versneld en versterkt door samenwerking met instanties en professionals in andere delen van de wereld.

Door met appreciative inquiry het gezin te bevragen op wat heeft gewerkt, wordt zicht verkregen op zinvolle aanpassingen in de methode.

Buitenlandse interventie

Opgemerkt moet worden dat de jeugdhulpverlening in Australië anders is georganiseerd dan in Nederland. In ons land zijn bijvoorbeeld veel meer organisaties betrokken bij de bescherming van kinderen, die ieder een eigen verantwoordelijkheid hebben. Dit vergt extra aandacht bij de implementatie van het model. *Signs of Safety* is geen afgerond product, zo benadrukken de ontwikkelaars, maar voortdurend in ontwikkeling.

In *Signs of Safety* worden termen gebruikt die in het Nederlands niet gemakkelijk te vertalen zijn en aan kracht inboeten. Voorbeelden hiervan zijn *statement of harm* en *statement of danger*. Om met gezinnen beter te kunnen spreken zijn de termen wel vertaald. Voor

statement of harm is gekozen voor feitelijke schade / negatieve impact, *statement of danger* is vertaald in het dreigend gevaar.

2.5 Vergelijkbare interventies

In Nederland uitgevoerd

De Eigen Krachtconferentie is opgenomen in de databank Effectieve Sociale Interventies'. In de provincie Overijssel is gestart met een project waarin wordt bekeken hoe beproefde aanpakken als de Deltamethode, de Eigen Krachtconferentie en *Signs of Safety* elkaar kunnen aanvullen en versterken. Dit wordt VERVE genoemd (Veiligheid en Regie voor Elk). Vanaf 2010 is de provincie Utrecht gestart met een *pilot* waarin medewerkers van BJZ Utrecht en aantal zorginstellingen worden getraind in *Signs of Safety*. Inmiddels is daar VERVE doorontwikkeld tot SAVE (Samenwerken aan Veiligheid) in samenwerking met de sociale wijkteams.

Overeenkomsten en verschillen

Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen (puntsgewijs)?

Overeenkomsten:

- Alle genoemde werkwijzen gaan uit van de kracht van families en hun netwerk.
- Zowel SAVE als VERVE hebben onderdelen van *Signs of Safety* in de methode zitten.
- Zowel *Signs of Safety* als SAVE en VERVE creëren voor medewerkers een reflectieve praktijk waarin het leren van en met elkaar centraal staat.

Verschillen:

- *Signs of Safety* werkt met een framework met 3 kolommen (waar over maken we ons zorgen, wat gaat er goed, wat moet er gebeuren) met daaronder schaalvragen. Save en VERVE werken met 4 vensters (mensen, feiten, weging, acties).
- De communicatie middels het stellen van oplossingsgerichte vragen is in *Signs of Safety* het meest uitgewerkt
- Binnen *Signs of Safety* wordt er van uitgegaan dat het creëren van partnerschap de enige factor is die een verschil maakt in het leven van kwetsbare kinderen
- Binnen *Signs of Safety* wordt kinderen een stem gegeven door te werken met de drie huizen en het woord- en beeldverhaal. Hierdoor worden ze meegenomen in de totale veiligheidsplanning
- Eigen Krachtconferentie wordt niet door een professional uitgevoerd, de andere methoden wel
- Binnen *Signs of Safety* worden de netwerkbijeenkomsten geleid door een professional. Binnen SAVE en VERVE kan gekozen worden voor een Eigen Kracht conferentie.
- SAVE sluit aan op de ontwikkeling in de transitie met de vorming van sociale teams.

Toegevoegde waarde

Wat is de toegevoegde waarde van deze interventie ten opzichte van hierboven genoemde vergelijkbare interventies in één van de databanken met (potentieel) effectieve interventies?

- Binnen *Signs of Safety* wordt er van uitgegaan dat het creëren van partnerschap de enige factor is die een verschil maakt in het leven van kwetsbare kinderen.
- Binnen *Signs of Safety* wordt kinderen een stem gegeven door te werken met de drie huizen en het woord- en beeldverhaal. Hierdoor worden ze meegenomen in de totale veiligheidsplanning

- Bij *Signs of Safety* worden de oplossingen van cliënten gebruikt voor de gehele veiligheidsplanning.

3. Onderbouwing

Oorzaken van kindermishandeling

Er bestaat geen consensus onder wetenschappers en professionals over de oorzaken van kindermishandeling. De eerste modellen waren voornamelijk medisch georiënteerd en leggen het probleem bij een vorm van psychopathologie van de ouders. Deze eendimensionale verklaring is verder ontwikkeld tot complexere modellen waarin kindermishandeling wordt gezien als iets dat ontstaat vanuit een samenspel van maatschappelijke, culturele, individuele en gezins- en gemeenschapsfactoren (Gil, 1970; Garbarino, 1977 in: Turnell, 2009). In de loop der tijd en afhankelijk van de invalshoek zijn steeds één of meerdere aspecten ‘in de mode’ geweest.

Het risico op kindermishandeling is ruim acht keer groter in gezinnen met zeer laag opgeleide ouders en vijf keer groter wanneer beide ouders werkloos zijn. Daarnaast is het risico op kindermishandeling groter bij eenoudergezinnen, gezinnen met drie of meer kinderen en stiefgezinnen. Ook een allochtone achtergrond laat een verhoogd risico zien. Voor gezinnen van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, of Antilliaanse afkomst valt dit echter weg, als rekening wordt gehouden met het gemiddeld lagere opleidingsniveau. Voor gezinnen uit landen die op een vluchtelingstatus duiden, blijft dit verhoogd risico bestaan. Mogelijk spelen trauma's in deze gezinnen daarbij een belangrijke rol. (Dossier kindermishandeling, NJI)

Conclusie risicofactoren

Vink e.a. (2015) geven op basis van de meta-analyses van Stith (2009) en Mulder (2014) het volgende overzicht van risicofactoren:

- De sterkste effecten werden gevonden voor kenmerken die enkel met de ouder(s) te maken hebben:
  - partnergeweld als sterkste voorspeller
  - de mate van boosheid, agressie en hyperreactiviteit bij de ouders
  - psychische en psychiatrische problemen bij de ouders
  - agressieve persoonlijkheid en temperament van de ouder(s)
  - alcohol en drugsgebruik door de ouders
  - ouder is zelf als kind mishandeld of was getuige van partnergeweld

Deze factoren gelden des te meer wanneer die bij *beide* ouders worden gevonden.

- Bij het kind:
  - leeftijd onder de 3 jaar
  - sociale vaardigheden van het kind
- In de ouder-kind interactie
  - de ouder ziet het kind als een probleem
- Gezinskenmerken:
  - geringe cohesie of betrokkenheid binnen gezin
  - het voorkomen van veel conflicten in het gezin
- In de omgeving:
  - lage SES-factoren zoals werkeloosheid en uitkering
- Voor verwaarlozing geldt in het bijzonder de risicofactoren:
  - kwaliteit van de relatie ouder – kind
  - de mate van boosheid, agressie en hyperreactiviteit bij de ouders
  - de mate waarin de ouder het kind ervaart als een probleem of belasting
  - eigen effectiviteit, zelfvertrouwen en -waardering van de ouder
  - psychopathologie

- ouderlijke stress
- sociale vaardigheden van het kind
- werkloosheid
- gezinsgrootte

Beschermende factoren

Naast risicofactoren op kindermishandeling is er ook sprake van beschermende factoren.. Bij deze gunstige factoren kan onderscheid gemaakt worden tussen:

- beschermende factoren: factoren die een *directe* gunstige invloed op risicofactoren of de situatie hebben, zodat dat kindermishandeling afneemt of stopt;
- (veiligheids)bevorderende factoren, moderators of buffers: factoren die het gedrag van ouders of kind zodanig beïnvloeden dat kindermishandeling niet voorkomt of doet stoppen, ongeacht de aanwezigheid van risicofactoren; deze factor beïnvloeden het *verband* tussen risicofactoren en het voorkomen van kindermishandeling in gunstige zin (Vink e.a, 2015).

Er is nog maar relatief weinig onderzoek gedaan naar beschermende factoren voor kindermishandeling. De factoren waarvoor in de review van Vink e.a. (2015) voldoende tot sterk bewijs van gunstig effect is gevonden, bleken:

- Intrapersoonlijke factoren:
  - Gevoel van perspectief, zingeving
  - Eigen effectiviteit beleving (positieve interne locus of control)
  - Vermogen tot zelfregulatie
  - Oplossingsvermogen
  - Sociale vaardigheden
  - Positieve betrokkenheid activiteiten
- Interpersoonlijke factoren:
  - Opvoedvaardigheden, competenties ouders
  - Positieve invloedrijke andere volwassenen
  - Welzijn van de ouder
- Omgevingsfactoren:
  - Positieve schoolomgeving
  - Positieve omgeving
  - Stabiele woonsituatie
- Beschermend bij getuigen zijn van partnergeweld, zijn:
  - Vermogen tot zelfregulatie
  - Oplossingsvermogen
  - Opvoedvaardigheden, competenties ouders
  - Welzijn van de ouder
  - Positieve schoolomgeving

Beschermende factoren kunnen bescherming bieden tegen de risicovolle situaties die mogelijk leiden tot kindermishandeling en de negatieve invloeden van kindermishandeling op het kind. Beschermende factoren bij de opvoeder kunnen kindermishandeling voorkomen. Beschermende factoren bij het kind en de omgeving kunnen bescherming bieden tegen de gevolgen van kindermishandeling (NJI, dossier kindermishandeling):

Aan te pakken factoren

Het hoofddoel van *Signs of Safety* is het creëren van een veilige (opvoed)situatie voor het kind, waarbij duidelijk is welk concreet gedrag van ouders en netwerk nodig is om het kind te beschermen tegen het dreigend gevaar, als er niets aan de situatie verandert. Het dreigend gevaar is gebaseerd op schade / negatieve impact die in het verleden heeft plaatsgevonden. Dit wordt bereikt door partnerschap aan te gaan met de ouders, het kind en een uitgebreid sociaal en professioneel netwerk door samen met hen de veroorzakende en beschermende

krachten te identificeren en aan te pakken (risicofactoren) dan wel te versterken (beschermende factoren). Ten aanzien van de complicerende factoren wordt met ouders en netwerk gezocht naar compenserende oplossingen. Het wordt aan de ouder zelf gelaten of die met de complicerende factor (bijvoorbeeld psychische problemen of verslaving) aan het werk wil.

Binnen de ouderfactoren wordt gewerkt aan de volgende beïnvloedbare factoren: de mate van boosheid, agressie en hyperactiviteit bij ouder, psychische en psychiatrische problemen bij de ouder, agressieve persoonlijkheid en temperament van de ouder, alcohol- en drugsgebruik door de ouders, de ouder ziet het kind als een probleem, eigen effectiviteit, zelfvertrouwen en zelfwaardering van de ouder, psychopathologie en ouderlijke stress. Samen met ouders en netwerk wordt in kaart gebracht welke ouderfactoren krachten zijn in de opvoeding van het kind en dus het welzijn van het kind verbeteren en welk gedrag (dat er al is) van ouders en personen uit het netwerk als bescherming kan dienen. Daarnaast wordt besproken welke factoren leiden tot zorgen over de veiligheid van het kind. Hiermee wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:

- Ouders en sociaal netwerk zijn bekend met de risico's van het bestaan en voortduren van kindermishandeling
- Ouders zijn empowered in de aanwezige opvoedvaardigheden, zodat zij deze meer en bewust inzetten
- De complicerende factoren, die het moeilijker maken om met de zorgelijke situatie om te gaan, zijn bekend. Er zijn afspraken met ouders en netwerk gemaakt hoe wordt voorkomen dat deze een nieuwe situatie van kindermishandeling vormen
- De aantoonbare bestaande veiligheid is bekend en uitgebouwd

De beïnvloedbare beschermende factor de sociale vaardigheden van het kind worden vergroot door te werken aan het subdoel: het kind is betrokken bij het gehele proces, heeft invloed kunnen uitoefenen bij het vinden van oplossingen en kent het veiligheidsplan. Door met het kind te werken en in kaart te brengen wat er goed gaat, waarover het kind zich zorgen maakt en wat het kind wil dat er gaat gebeuren, zodat het zich veilig voelt, wordt gewerkt met de sociale vaardigheden die het kind heeft en wordt zijn oplossingsgericht vermogen vergroot.

Binnen de omgevingsfactoren wordt gewerkt aan de volgende beïnvloedbare factoren: geringe cohesie of betrokkenheid binnen het gezin, het voorkomen van veel conflicten in het gezin, kwaliteit van de relatie ouder – kind en positieve invloedrijke anderen. Hiermee wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:

- De aantoonbare bestaande veiligheid is bekend en uitgebouwd.
- Ouders zijn empowered in de aanwezige opvoedvaardigheden, zodat zij deze meer en bewust inzetten.
- In partnerschap met ouders, kind(eren) en het sociale en professionele netwerk is een veiligheidsplan opgesteld dat wordt uitgevoerd.
- Ouders en sociaal netwerk zijn bekend met de risico's van het bestaan en voortduren van kindermishandeling.
- Ouders en sociale en professionele netwerk zijn bereid mee te werken aan opstellen en uitvoeren van het veiligheidsplan.
- Er is een veiligheidspersoon voor het kind geïdentificeerd en bereid gevonden om toezicht te houden op de veiligheid van het kind, nu en in de toekomst.
- Het sociale netwerk is versterkt en indien nodig uitgebreid.

Door met het netwerken te verkennen waar de krachten liggen, waarover zorgen zijn en hen zelf oplossingen te laten bedenken om de veiligheid te herstellen wordt het belang van het netwerk onderstreept. Zonder netwerk geen veiligheid.

Het aanpakken van al deze beïnvloedbare factoren draagt uiteindelijk bij aan het behalen van het einddoel het creëren van een veilige (opvoed) situatie voor het kind, (het risico op)

kindermishandeling te stoppen en de gevolgen van de ongunstige situatie voor het kind te beperken door partnerschap aan te gaan met de ouders, het kind en een uitgebreid sociaal en professioneel netwerk.

In de netwerkbijeenkomst(en) van Signs of Safety wordt open gesproken over de feitelijke schade in het verleden en de grootste zorgen voor de toekomst zodat iedereen op de hoogte is. Het gezin gaat samen met het netwerk een veiligheidsplan maken, dat voldoet aan de bodemeis die de organisatie stelt, waarbij zij zelf de oplossingen aandragen en het veiligheidsplan uitvoeren. In de netwerkbijeenkomst wordt open over de zorgen gesproken. Door het open te bespreken wordt een eventueel geheim van kindermishandeling doorbroken. Naast de kennis en ervaring van de professionals is ook de kennis en ervaring van het gezin en het sociale netwerk van belang om tot een gebalanceerde risicotaxatie te komen. Met de tool de 3 huizen krijgt de professional zicht op de zorgen, de krachten en wensen van het kind om de kindermishandeling op te lossen. De visie van het kind wordt meegenomen in de netwerkconferentie. De door het kind aangedragen oplossingen worden zo veel mogelijk meegenomen in de uiteindelijke oplossing. Zo mogelijk is het kind aanwezig bij de netwerkconferentie. Door in de netwerkbijeenkomst een onderscheid te maken tussen de daadwerkelijke zorgen en de factoren die het moeilijker maken om mee te werken wordt duidelijk wat de complicerende factoren zijn. Er worden afspraken gemaakt zodat de invloed van de complicerende factor het kind zo min mogelijk belast.

Verantwoording

Andrew Turnell geeft aan dat hij de *Signs of Safety* benadering heeft ontworpen op basis van 3 modellen.

- Solution Focused Brief Therapy
- Resolutions family therapie
- Family group conference

Hij vond dat de toepassing van SFBT in de jeugdbescherming te kort schiet, omdat het gericht is op wat de cliënten (de ouders) willen en zodoende geen rekening houdt met het stellen van kaders waar het gaat om de veiligheid van het kind. Jeugdzorginstellingen die met kinderen werken hebben de wettelijke taak om op de veiligheid van kinderen te letten en op te schalen of in te grijpen wanneer die veiligheid in het geding is. Dit maakt dat er naast het werken vanuit oplossingsgerichtheid ook wordt gewerkt met het stellen van een kader waar je de minimaal noodzakelijke veiligheid steeds aan refereert.

Solution Focused Brief Therapy (Oplossingsgericht werken)

Signs of Safety is gebaseerd op de **Solution Focused Brief Therapy** (SFBT). In Nederland wordt dit ook wel het Oplossingsgericht werken genoemd. Dit is een kortdurende vorm van psychotherapie waarin de nadruk ligt op het bouwen van oplossingen. Centraal staat het idee dat een hulpverlener het best verandering kan bevorderen door een samenwerkingsrelatie met de cliënt op te bouwen (De Shazer, 1984, 1991).

Oplossingsgerichte gesprekken zijn grotendeels gecentreerd rond twee kernactiviteiten. De eerste is de ontwikkeling van duidelijk geformuleerde en haalbare doelen binnen het referentiekader van de cliënt; de tweede is de ontwikkeling van oplossingen gebaseerd op de uitzondering wanneer het probleem niet aanwezig is. (De Shazer, 1985).

Oplossingsgericht werken is gestoeld op drie regels (Berg, 1994):

- Als het niet stuk is, ga het dan niet repareren
- Als je eenmaal weet wat werkt, doe dat dan vaker
- Als het niet werkt, doe het dan niet nog een keer. Doe eens iets nieuws.

Bartelink (2013) bespreekt diverse meta-analyses en reviews die een overzicht geven van de effecten van oplossingsgerichte therapie. Dit onderzoek is op een heel breed terrein gedaan. De hiernavolgende studies komen uit Bartelink. Veel onderzoekers concluderen dat oplossingsgerichte therapie positieve effecten heeft (Corcoran & Pillai, 2009; Gingerich &

Eisengart, 2000; Gingerich, Kim, Stams & MacDonald, 2012; Kim, 2008; Quick & Gizzo, 2007; Stams, Dekovic, Buist, & de Vries, 2006). Oplossingsgerichte therapie werkt beter dan helemaal geen behandeling (Gingerich & Eisengart, 2000; Gingerich et al., 2012). Een meta-analyse van Corcoran en Pillai (2009) van tien studies die een experimentele groep en controlegroep en een voormeting en nameting hadden, laat zien dat met oplossingsgerichte therapie bij diverse doelgroepen, waaronder ouders met problemen in de opvoeding van hun kind, positieve resultaten te behalen zijn.

Door middel van een kwalitatieve analyse is gekeken welke aspecten van SFBT bijdragen aan deze positieve resultaten. Elementen die hieraan bijdragen zijn: de focus op kleine en specifieke gedragingen, het proces van gezamenlijk zoeken naar oplossingen en de hoop en focus op positieve oplossingen in plaats van op problemen. Dat de hulpverlener zich richt op de mening en de aanwezige capaciteiten van de cliënt en zijn gevoelens, persoonlijke stijl, ambivalentie en verwarring accepteert, lijkt ook een belangrijke bijdrage aan de verandering te leveren (Quick & Gizzo, 2007). Stams en collega's (2006) menen dat oplossingsgerichte therapie ook positieve resultaten heeft omdat deze aanpak tegemoetkomt aan de behoefte aan autonomie van de cliënt die samen met de hulpverlener naar oplossingen voor het probleem zoekt.

Oplossingsgericht werken is gericht op het aangaan van een goede werkrelatie met de cliënt. Het *gezamenlijk* zoeken naar oplossingen en gezamenlijk formuleren van doelen en bijbehorende acties is essentieel voor het behalen van positieve resultaten en voor de Signs of Safety aanpak. De Boer en Coady (2003) trekken de volgende conclusies na het houden van interviews met werkers in de jeugdzorg en hun cliënten:

- Het is mogelijk om een goede werkrelatie op te bouwen, zelfs als er sprake is van ernstige zorgen over het kind.
- Professionals die een goede werkrelatie ontwikkelen met hun cliënten hebben een positieve impact op de cliënten en hun leven, terwijl ze werken vanuit hun onderzoeksrol en zorgen voor de veiligheid van het kind.
- Positieve invloeden worden o.a. gezien op een betere moraal en verkrijgen van meer zelfvertrouwen en eigenwaarde.
- Zelfs als het kind uit huis moest worden geplaatst kan een goede werkrelatie het proces van uithuisplaatsing faciliteren voor de ouder en een gedwongen maatregel voorkomen.
- Goede werkrelaties kenmerken zich door een informeel, respectvol, vriendelijk, oprecht, empatisch, ondersteunend, bemoedigend en hoopvol karakter. Daarnaast is het van belang dat de professional realistisch is en flexibel met betrekking tot verwachtingen en openheid over je persoonlijke leven.

Andrew Turnell komt uit de brief therapy traditie. Hij werkte al langere tijd als therapeut op basis van dit model. Binnen Signs of Safety is oplossingsgericht werken de grondhouding. Door middel van het stellen van oplossingsgerichte vragen en door te vragen op details wordt een beeld verkregen van al aanwezige krachten in het gezin en het sociale netwerk die helpen de zorgen aan te pakken. Ook wordt gevraagd naar uitzonderingen op de kindermishandeling om in beeld te krijgen wat er al wel aan veiligheid is. Het stellen van schaalvragen over krachten maakt inzichtelijk hoe groot een kracht is en hoe het bijdraagt aan de veiligheid. Ook worden er haalbare doelen gesteld en wordt met kleine stapjes gewerkt om de doelen te halen.

In Signs of Safety is het aangaan van het partnerschap met de cliënt één van de belangrijkste middelen om te komen tot goede uitkomsten. Het is van belang op te merken dat het verkrijgen van partnerschap een middel is en niet het doel. Het doel is en blijft kindveiligheid.

Resolutions family therapie

In het Engelse Bristol heeft het drietal Susie Essex, John Gumbleton en Colin Luger een opmerkelijke methode bedacht om te reageren op problemen met de veiligheid van kinderen

in gezinnen waar lichamelijke mishandeling of seksueel misbruik is aangetoond terwijl de ouders elke verantwoordelijkheid ontkennen (Essex et al, 1996). Turnell is bij hen in de leer geweest en heeft onder supervisie van Essex zich deze methode eigen gemaakt en geïntegreerd in Signs of Safety.

De resoluut oplossingsgerichte benadering biedt het gezin de gelegenheid om aan de kinderbescherming en justitie te laten zien dat zij de bestaande ongerustheid serieus nemen door voor de toekomst veiligheid te creëren die evenredig is aan de beschuldigingen of de veroordeling (Turnell en Essex, 2006). Samen met ouders en netwerk wordt een Words and Pictures gemaakt om aan de kinderen duidelijk te maken wie zich zorgen maakt en waarover, wat er toen gebeurde en wat er aan de zorgen wordt gedaan. Met ouders en netwerk wordt een veiligheidsplan gemaakt die voor de toekomst de veiligheid moet waarborgen en waarin gedetailleerd staat wie wat gaat doen daaraan.

De resoluut oplossingsgerichte benadering kent de volgende methodische principes:

- 1) Werkrelatie
Door de ouders op hun eigen manier in hun eigen woorden te laten vertellen wordt gewerkt aan het opbouwen van een goede werkrelatie, zodat ouders het gevoel krijgen dat begrepen wordt hoe zij de situatie zien. Hierna wordt onderzocht hoe directe familieleden en andere mensen uit het netwerk tegen de situatie aankijken.
- 2) Een verhaal in woord en beeld
Het verhaal in woord en beeld is bedoeld om de geheimhouding rond de kindermishandeling te doorbreken en kinderen te ontschuldigen, omdat zij geneigd zijn zichzelf de schuld te geven of een verklaring bedenken die past bij de feiten die zij kennen. Er wordt gekomen tot een verklaring die de goedkeuring van ouders heeft en die de ernst van de beschuldigingen of de veroordeling weergeeft in termen die de kinderen van het gezin begrijpen.
- 3) Voorlopige richtlijnen voor de veiligheid in het gezin en een netwerk inschakelen
Het voorleggen van het woord en beeldverhaal aan een aantal volwassenen die bij het gezin betrokken zijn, is een belangrijke stap in het tot stand brengen van een natuurlijk veiligheidsnetwerk voor de kinderen. Er wordt op hen een beroep gedaan om toezicht te houden op de contacten tussen de (vermeende) dader en de kinderen. Er wordt een aantal veiligheidsrichtlijnen geformuleerd aan de hand waarvan kan worden aangetoond dat de kinderen veilig zijn tijdens het contact.
- 4) Rollenspel: simular but different
Ouders spelen in een rollenspel een ouderpaar dat met vergelijkbare problemen rond mishandeling te maken heeft, maar in dit scenario geeft één van de ouders toe dat hij of zij de dader is. Deze fase is bedoeld om de ouders problemen te laten bespreken waarover zij in hun eigen situatie gewoonlijk niet open kunnen of willen praten. Het geeft hen de kans om te laten zien dat zij onderwerpen begrijpen, zoals het besef van het slachtoffer, machtsongelijkheid en mogelijkheid van een geweldsspiraal.
- 5) Het definitieve gezinsveiligheidsplan
Voortbouwend op de voorlopige veiligheidsrichtlijnen bestaat de laatste belangrijkste stap in het zoeken naar een oplossing uit het opzetten en uitvoeren van een definitief, zorgvuldig en uitgebreid veiligheidsplan, dat de basis wordt voor aantoonbaar veilige leefomstandigheden wanneer het gezin weer bij elkaar woont. Het veiligheidsplan versterkt de taken en verantwoordelijkheden van de (vermoedelijke) veilige verzorger en van een netwerk van volwassenen rond het gezin.

Turnell heeft in Signs of Safety de volgende methodische principes opgenomen: werkrelatie, een verhaal in woord en beeld, netwerk inschakelen en veiligheidsplan opstellen met het gezin en het netwerk.

De resultaten van de resoluut oplossingsgerichte benadering zijn in verschillende studies geëvalueerd (samengevat in Essex en Gumbleton, 1999). In het onderzoek van Gumbleton (1997) bleek het programma inderdaad te hebben geholpen om de grote meerderheid van de kinderen in de gezinnen te beschermen. Er was sprake van een herhalingsfrequentie van 3 tot 7%, afhankelijk of het wordt berekend voor gezinnen of voor kinderen. Een breed scala van

onderzoeken laat zien dat de herhalingsfrequentie van kindermishandeling voor gezinnen die met de kindbescherming in aanraking komen in het algemeen ligt tussen de 20 en 40% (Turnell en Essex, 2006). In onderzoeken naar ervaringen van ouders en verwijzers komt naar voren dat ouders en verwijzers consequent positief waren over het programma. De ouders hechtten veel waarde aan de openheid waarmee de behandelaar hen tegemoet trad.

Family group conference

In de Signs of Safety aanpak worden ouders en sociaal en professioneel netwerk betrokken door samen te komen in een netwerkbijeenkomst. Deze zijn gebaseerd op het concept van de Family Group Conference.

In hun onderzoek naar de werking van Family Group conference in Nieuw Zeeland vinden Maxwell en Pakura (2006) belangrijke ingrediënten voor het welslagen van de conferentie:

- Informatie en voorbereiding:

Intensieve/grondige voorbereiding is absoluut noodzakelijk om een effectieve uitkomst te bereiken in Family Group conferences. De fundamentele rol van de coördinator bij de voorbereiding is om er voor te zorgen dat alle relevante informatie beschikbaar is voor de familiegroep (familie en sociale netwerk) zodat zij beslissingen kunnen maken op basis van deze informatie. Informatie moet worden aangeboden met respect en op een manier die past het gezinsysteem en haar waarden en normen. Het sociale netwerk, professionals en andere belangrijke betrokkenen moeten vanaf het begin bekend en betrokken zijn. Praktische overwegingen in relatie tot het moment waarop de conferentie zal plaats vinden, het tijdstip, telefoonnummers, versnaperingen en de toegankelijk moeten zijn afgewogen om zoveel mogelijk mensen te kunnen laten participeren.

- Tevredenheid deelnemers

Zoals eerder genoemd, familie en netwerk zijn meer bereid om eigenaar en uitvoerder van het plan te worden als zij op een passende manier zijn betrokken en actief een bijdrage hebben kunnen leveren. De familie moet een plan hebben hoe zij haar doelen zal bereiken en in wel tijdspad dit zal gebeuren. Het plan moet realistisch zijn en de familie moet zich gesteund voelen in het bereiken van de doelen.

- De uitkomst van de groepsconferentie:

Een belangrijk ingrediënt van een effectieve Familie group conference is een plan waar overeenstemming over is met een uitkomst die de zorgen die er zijn over het kind doen wegnemen. Het plan moet bestaan uit een gedetailleerd in tijd uitgezet plan waar geen twijfel over bestaat bij degenen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering ervan. Het is belangrijk dat er overeenstemming is over het plan tussen professionals en het netwerk van het gezin en over het uiteindelijke doel van het plan. Het dient duidelijk te zijn wie beschikbaar is voor de uitvoering en doorgaande ondersteuning kunnen bieden.

- Ondersteuning en hulpbronnen:

Een plan van de familie is nutteloos als het niet uitgevoerd kan worden in de praktijk. Waar mogelijk moet er voor de conferentie onderzocht en besproken worden wie de hulpbronnen zijn die betrokken kunnen worden en wat zij al kunnen betekenen in het plan.

Werkzame elementen

- Door partnerschap aan te gaan met de betrokkenen wordt gewerkt aan een veilige (opvoed)situatie voor het kind
- De benaderingswijze gaat ervan uit dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie en zich dan ook meer gerespecteerd gaat voelen
- Gerichtheid op toekomstige veiligheid en op het formuleren van haalbare oplossingen
- Er wordt inzicht verworven in de eigen doelen, sterke punten, bereidheid, vertrouwen en vermogen van de gezinsleden
- Via netwerkbijeenkomsten wordt gebruik gemaakt van aanwezige hulpbronnen in het netwerk

- Boven schuld verheffen van ouders/verzorgers vermijdt de mogelijke ontkenning van schuld door de ouders en het daaruit voortvloeiende meningsverschil
- Het betrekken van kind(eren) zorgt voor een completer beeld van de situatie, geeft ouders meer inzicht in gevolgen van hun handelingen voor hun kind(eren) en ontlast de kinderen doordat hen duidelijk wordt gemaakt welke afspraken er zijn en waarom
- Centraal stellen van de veiligheid van kinderen maakt het traject voor direct betrokkenen acceptabeler en vermindert handelingsverlegenheid van professionals op het moment dat er ingegrepen moet worden
- Risicotaxatie via het framework, waardoor goed zicht ontstaat op gegevens die op gevaar en veiligheid wijzen, naast aanwezige krachten en uitzonderingen op de onveiligheid
- De veiligheid en de vooruitgang worden aan de hand van schaalvragen zo concreet en gedetailleerd mogelijk in kaart gebracht
- Het achterhalen van de uitzonderingen op het probleem laat zien dat het probleem niet altijd bestaat en geeft aanwijzingen voor oplossingen.

4. Uitvoering

Materialen

Het handboek

Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming, geschreven door Andrew Turnell en Steve Edwards. In 2009 uitgegeven door Bohn, Stafleu van Loghum in Houten. De oorspronkelijke Engelse uitgave verscheen in 1999 onder de titel *Signs of Safety*.

De eerste helft van het handboek gaat uitgebreid in op de praktische uitgangspunten voor het opbouwen van een samenwerkingsrelatie en de zes praktischelementen van de leidraad. In de tweede helft beschrijven de auteurs hoe de benadering kan worden toegepast. Dit gebeurt aan de hand van één concrete casus. Door het hele handboek heen staan veel praktijkvoorbeelden die de aanpak illustreren en toelichten.

Trainings- en beeldmateriaal

Op de (Engelstalige) website van de ontwikkelaar, www.signsofsafety.net, staan materialen die in de loop der tijd ontwikkeld zijn. Het gaat om trainingsmaterialen (dvd's) met presentaties van Turnell en bijvoorbeeld beeldmateriaal van sessies en hulpmiddelen (dvd en werkboek) om met kinderen in gesprek te gaan. Deze dvd's zijn via bovenstaande website te koop.

Signs of Safety: de kracht van partnerschap.

Bureau jeugdzorg Drenthe heeft een film ontwikkeld waarin de werkwijze *Signs of Safety* middels een casus en een van toelichting van medewerkers wordt uitgelegd.

In de film wordt duidelijk dat *Signs of Safety* de medewerkers inspiratie geeft voor het werk en die inspiratie wil zij delen en verspreiden.

Deze dvd is te koop via: www.signsofsafety.net of via www.jbnoord.nl

Op basis van de film is een Engelstalig werkboek geschreven 'De Kracht van Partnerschap', door Sherry Amelse, Sarah Brandt, Marieke Vogel en Joke Wiggerink. Andrew Turnell noemt dit: "quite simply the best way to introduce the Signs of Safety to people who are new to the approach. What's more, it always inspires and deepens the practice of those who know the model well."

Type organisatie

Binnen Nederland

In 2006 was Bureau Jeugdzorg Drenthe de eerste die in Nederland met de *Signs of Safety* aanpak werkte, even later gevolgd door Bureau Jeugdzorg Zeeland. Sindsdien is het aantal instellingen in Nederland dat in de één of andere vorm werkt met *Signs of Safety* snel gegroeid. In een aantal regio's gebruiken medewerkers van het voormalig Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK, tegenwoordig Veilig Thuis), Gecertificeerde Instellingen en Raad voor de kinderbescherming de aanpak, al dan niet in combinatie met andere methoden. Daarnaast wordt *Signs of Safety* gebruikt binnen diverse ggz-instellingen, de centra voor jeugd en gezin/sociale teams en binnen een aantal instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg.

Internationaal

Signs of Safety wordt in delen van Australië, de Verenigde Staten, Canada, Groot-Brittannië, Ierland, België, Luxemburg, Zweden, Denemarken, Nieuw-Zeeland en Japan toegepast in de jeugdzorg en/of jeugdbescherming. Informatie over de instellingen en regio's is te vinden op de website van de ontwikkelaar www.signsofsafety.net.

Opleiding en competenties

Een HBO denk- en werkniveau is vereist om de methode *Signs of Safety* eigen te maken. Daarnaast is een relevante werkomgeving noodzakelijk om zodoende de methode in de praktijk te kunnen toepassen. Kennis over de solution-focused therapy en de resolution approach en deze visie als leidend beschouwen is van belang voor het toepassen van *Signs of Safety* in de praktijk.

De professional heeft de volgende vaardigheden nodig.

- Vanuit een respectvolle basishouding naar de ander (cliënt, en collega) kijken.
- Partnerschap zien als sleutel tot het komen van veiligheid en veiligheidsplannen, zowel met het gezin en het netwerk als met partnerinstellingen.
- Oprechte interesse in de ander hebben en vanuit nieuwsgierigheid, om te begrijpen, vragen stellen Een houding van niet weten, dat wil zeggen onbevooroordeeld zoveel mogelijk informatie vergaren.
- Complexe problematiek in de taal van de betrokkenen helder uiteen kunnen zetten.
- Kennis hebben van kindermishandeling en huiselijk geweld en hier vragen over stellen met betrekking tot de specifieke situatie van dit gezin en van daaruit gezamenlijk risico's inschatten.
- Acties durven ondernemen om de veiligheid van het kind te waarborgen. Moedig zijn.
- Hanteren van wettelijke bevoegdheden en beperkingen zonder deze enkel als uitgangspunt te nemen.
- Expertise gebruiken om oplossingsgerichte vragen te stellen waarbij de ander geactiveerd wordt tot nadenken en tot het komen van eigen oplossingen.

Training en ondersteuning

Het is van essentieel belang dat professionals goed getraind worden in de aanpak, houding en gesprekstechnieken en voortdurend met elkaar in gesprek blijven over de (resultaten van de) aanpak. Via internet zijn er verschillende meerdaagse basistrainingen en verdiepingstrainingen in Nederland te vinden. Informatie over trainingsmogelijkheden kan opgevraagd worden via de contactpersonen.

Turnell vermeldt op zijn site www.signsofsafety.net een zestal trainers in Nederland die een licentie hebben om *Signs of safety* training te mogen geven:

- Veilig opgroeien consultancy www.veiligopgroeienconsultancy.nl (Joke Wiggerink),
- Manna van 't Slot www.mannaslot.com (Manna van 't Slot),
- HannaH training en coaching (Johanna Hommenga)
- Trainingsbureau De Zwaluw www.trainingsbureaudezwaluw.nl (Marieke Vogel),
- Omada training en Coaching www.omada.nl (Marion Henneman),
- ROOS Consultancy www.samenwerkenwijaanveiligheid.nl (Petra Rozeboom),
- Lotte Strik training en consultancy www.lottestrik.nu (Lotte Strik)
- Praktijk Inzicht www.praktijkinzicht.net (Theo Klooster).

Structurele casuïstiekbesprekingen en/of intervisie zijn onontbeerlijk voor de professional zodat deze zijn of haar aanpak van een casus kan bespreken. *Signs of Safety* steunt in belangrijke mate op de inzichten, beroepshouding en gespreksvaardigheden van de professional en de aanpak biedt geen blauwdruk. Van belang is dat de casuïstiekbesprekingen en/of intervisie oplossingsgericht is en het doordenken van de situatie en het komen tot

ideeën voor vervolgstappen aan de professional zelf overlaat (zie uitgebreid toegelicht bij kwaliteitsbewaking).

Turnell gebruikt de term *practice leadership* om aan te geven dat begeleiders van de professional op eenzelfde manier moeten werken en (bege)leiding geven als van de professional in de gezinsituatie wordt verwacht. Dit betekent in de praktijk dat het van groot belang is dat er een constant parallel proces plaats vindt in een organisatie wanneer deze kiest voor het werken vanuit *Signs of Safety*. Dit vraagt van leidinggevendenden, gedragswetenschappers en werkbegeleiders dezelfde houdingsaspecten die bovenstaand genoemd zijn bij de vaardigheden van de professional.

Kwaliteitsbewaking

Sinds 2013 bestaat de voorwaarde, geïnitieerd door interventie eigenaar Andrew Turnell, dat trainingen die *Signs of Safety* heten en de trainer of het trainingsinstituut financieel voordeel oplevert, alleen gegeven mogen worden door trainers met een licentie. De voorwaarden om een gelicenseerd trainer te worden zijn te vinden op de website van www.resolutionsconsultancy.com.

Casuïstiekbespreking

De casuïstiekbespreking is een belangrijk hulpmiddel om de kwaliteit van de interventie te bewaken en een reflectieve praktijk te organiseren. Het is van belang als in de casuïstiek de uitgangspunten en instrumenten van *Signs of Safety* leidend zijn in de bespreking van de ingebrachte casus (o.a. mappen van zaken). Door dit parallelle proces wordt de werkwijze gemakkelijker en intensiever geïmplementeerd en blijft de focus bij elk teamlid om via een bevragende benadering te komen tot oplossingen (en uiteindelijk tot veiligheidsplanning). Naast het integreren van het good practice interview (appreciative inquiry, Cooperrider 1987) in de casuïstiekbespreking is het mappen van zaken zinvol, het oefenen met het stellen van vragen, het opstellen van het concept dreigend gevaar en veiligheidsdoelen. De professional wordt door de leidinggevende en collega's vragend benaderd en door antwoorden uit te schrijven in het framework wordt inzichtelijk waar de werker staat, wat hij ziet wat er goed verloopt in de casus/samenwerking, welke zorgen de professional heeft en wat hij zou willen en welke stappen hij kan gaan nemen. Daarbij is de focus vooral op het maken van vragen die weer aan het gezin en het netwerk gesteld kunnen worden. In de praktijk betekent dit, dat de vormgeving van de casuïstiekbespreking kan worden ingevuld naar de eigen ideeën van de leidinggevende en professionals.

Good practice (appreciative inquiry)

Voor de implementatie van de benadering en stimulans voor het werken met de *Signs of Safety* benadering wordt het good practice interview zowel met medewerkers als families gehouden.

Vraag wat de professional heeft geholpen om zo ver te komen, wat deed de professional waardoor zij nu deze stappen hebben genomen. Focus op dat wat werkt om dit vervolgens vast te houden en in andere zaken ook te gebruiken. Op deze manier zal men steeds meer krachten van *Signs of Safety* ontdekken en zal het zelfvertrouwen van de professional toenemen. Het is zeer leerzaam om dit te doen tijdens casuïstiekbesprekingen, zodat professionals van elkaar kunnen leren.

Procesevaluatie

Bij Jeugdbescherming wordt jaarlijks een procesevaluatie uitgevoerd om te bepalen of de interventie wordt uitgevoerd zoals hij is bedoeld. Hiervoor zijn bij de afdeling Jeugdbescherming onafhankelijk 10 dossiers getrokken door een beleidsmedewerker. De professional vult samen met de gedragswetenschapper een "zelfonderzoek" in naar de uitvoering met betrekking tot *Signs of Safety* in die zaak. Hierbij worden 35 vragen ingevuld die te maken hebben met interventie getrouw handelen. Van de 10 zaken wordt 1 totaal rapportage gemaakt. De directie bespreekt deze met de gedragswetenschappers. Gezamenlijk

worden de punten ter verbetering vastgesteld. Samen met het team professionals maakt de gedragswetenschapper een verbeterplan.

Randvoorwaarden

De meest belangrijke voorwaarde voor een succesvolle uitvoering en implementatie van de aanpak is het uitdragen van de aanpak in alle lagen van de organisatie waardoor er een constant parallel proces plaats vindt. Dit betekent in de praktijk dat leidinggevenden en gedragswetenschappers bereid zijn hun medewerkers te bevraged te ondersteunen en de directie bereid is de organisatie op dezelfde wijze aan te sturen en zodoende de leidinggevenden te bevraged op wat werkt en wat nodig is.

Voor het houden van netwerkbijeenkomsten is het noodzakelijk te kunnen beschikken over grote ruimtes waar gebruik gemaakt kan worden van een whiteboard of flip-over.

Bureau Jeugdzorg Drenthe heeft ervaren dat het werken vanuit Signs of Safety absoluut een benaderingswijze is en het enkel gebruiken van de hulpmiddelen, zoals de drie huizen of het framework niet werkt zonder een basishouding die gericht is op partnerschap.

Implementatie

Voor de implementatie van *Signs of Safety* is tenminste 3 tot 5 jaar nodig, blijkt uit ervaring van organisaties die het in de gehele organisatie hebben geïmplementeerd. Het proces van implementeren en leren kent een 70-20-10 verdeling (Lombardo en Eichinger, 2006). Dit model houdt in dat slechts 10% van alles dat professionals leren komt vanuit training, 20% van het leren vindt plaats door coaching en het verkrijgen van feedback en 70% van al het leren vindt plaats als professionals daadwerkelijk in de praktijk samen met gezinnen aan de slag gaan met de interventie.

Structurele regelingen

Essentieel vanaf de start:

- Implementatieplan en jaarlijkse evaluaties
- Stuurgroep die het geheel aanstuurt en lokale projectgroepen
- *Signs of Safety* handboek

Nodig door de tijd heen:

- Continue feedback van professionals en gezinnen op de werkzaamheid van de interventie
- Beleid aanpassen op *Signs of Safety*

Gewenst:

- Betrekken van ketenpartners bij de implementatie

Leerstrategieën

Essentieel vanaf de start:

- Basistraining voor iedereen
- Specifieke training / coaching voor middenkader en directies op hun ondersteunende rol

Nodig door de tijd heen:

- Verdiepingstrainingen op detailonderwerpen
- Lokale leersessies op thema's
- Casuïstiekbespreking met gebruikmaking van het *Signs of Safety* framework
- Zowel in casuïstiekbespreking als in individuele coaching een vragende houding hebben
- Focus op good practice

Gewenst:

- Deelname aan internationale *Signs of Safety* gathering

Leiderschap

Essentieel vanaf de start:

- Een uitgesproken commitment aan de implementatie van *Signs of Safety*
- Duidelijkheid over en focus op de implementatie van *Signs of Safety*

Nodig door de tijd heen:

- Sterk, zichtbaar en betrokken senior management, met een focus op het werk in de praktijk
- Parallel proces / congruente organisatie, gebruikmakend van de vragende benadering, de uitgangspunten van *Signs of Safety* en het framework in alle strategische plannings en evaluaties
- Zorg dragen voor een veilige organisatie

Gewenst:

- Gedeelde verantwoordelijkheid voor de implementatie bij elke werknemer

Kosten

De directe kosten voor het opleiden van personeel zijn voor een basistraining bestaande uit 4 dagen: rond de € 6000,- voor een groep van 15 medewerkers (incompany).

Daarnaast kunnen nog verschillende verdiepingstrainingen worden gegeven (zelfde prijsklasse).

Begeleide intervisie, coaching en implementatiebegeleiding kost rond de € 150,- per uur.

Het handboek kost € 38,90 per stuk.

5. Onderzoek naar praktijkervaringen

Er is gezocht naar andere procesevaluaties over Signs of Safety. We hebben dat niet gevonden. Wel is er in West Australië een onderzoek geweest onder medewerkers naar het gebruik van Signs of Safety en de tevredenheid van medewerkers. We hebben de survey die zij hebben gehanteerd ook gebruikt.

In Nederland heeft TNO in april 2012 een rapport geschreven over een beperkte procesevaluatie bij BJZ Haaglanden, naar de werkzame bestandsdelen volgens literatuur en medewerkers en bevorderende en belemmerende factoren voor implementatie (de Wolff, 2012).

A. In 2014 en 2015 is een procesevaluatie gedaan door BJZ Drenthe door Marieke Vogel en Joke Wiggerink.

Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

Wordt Signs of Safety uitgevoerd zoals bedoeld?

Wat is de mening en ervaring van ouders over Signs of Safety

Wat is de mening en ervaring van uitvoerenden (inclusief gedragswetenschappers) over Signs of Safety

Wat is het bereik van Signs of Safety?

Wat zijn de tot nu bekende succesfactoren en wat faalfactoren van Signs of Safety?

B. Wijze van onderzoek

Als respondenten is gewerkt met gedragswetenschappers en uitvoerend medewerkers die in hun dagelijkse praktijk de werkwijze toepassen. Tevens zijn ouders benaderd.

Er zijn meerdere onderzoeksmethoden met elkaar gecombineerd. Er hebben vraaggesprekken plaatsgevonden in de vorm interviews en enquêtes, en administratieve gegevens van de afgelopen jaren zijn gebruikt.

Voor het onderzoek naar de ervaringen van ouders met de methode is gebruik gemaakt van een in de VS ontwikkelde fidelity checklist parents. Deze checklist is vertaald in het Nederlands. De checklist meet op belangrijke items hoe Signs of Safety proof de medewerker heeft gewerkt. Voor het onderzoek hebben 10 cliënten de vragenlijst ingevuld. Criterium voor deelname was dat de medewerker goed met Signs of Safety had gewerkt.

C. Resultaten:

Onderzoeksvraag 1: Wordt Signs of Safety uitgevoerd zoals bedoeld?

In juni 2014 heeft JB Noord (toen nog BJZ Drenthe) een eerste systematisch onderzoek gehouden naar methode integer handelen. In deze plannen was vooral aandacht voor het gebruik van schaalvragen en werken met Words & Pictures. Daaruit kwam naar voren dat met name het gebruik van schaalvragen en Words and Pictures onvoldoende scoorden. Ook moest er meer duidelijkheid komen over wanneer in het traject het netwerk ingezet wordt en wanneer een veiligheidsplan gemaakt wordt, naast het gebruik van het Signs of Safety framework. Deze resultaten werden herkend door alle gedragswetenschappers en waren daarmee voor de hele organisatie van toepassing.

In februari 2015 is er weer een systematische meting geweest naar het uitvoeren van de methode zoals bedoeld. De resultaten waren hetzelfde als in juni 2014. Daardoor werden de gedragswetenschappers en adjunct-directeur vooral kritischer op de gebruikte methode. Naar aanleiding daarvan is besloten dat de vragenlijst zou worden aangepast en is besloten de meting jaarlijks uit te voeren. De periode om tot uitvoering van het actieplan per regio te komen werd namelijk als te kort ervaren bij een halfjaarlijkse meting.

Er kan worden gesteld dat Signs of Safety nog niet geheel wordt uitgevoerd als bedoeld. Er dient meer aandacht te komen voor het werken met Words and Pictures en schaalvragen.

Onderzoekvraag 2: Wat is de mening en ervaring van ouders over Signs of Safety?

In onderstaand schema zijn de gemiddelden van de uitkomsten op de vragen weergegeven:

Vragen:	Gemiddelde
De medewerker luisterde goed, ik had het gevoel dat hij/zij mij begreep.	8,1
De medewerker behandelde iedereen in mijn gezin even respectvol als unieke personen.	8,0
Ik voel mij gehoord en serieus genomen door de medewerker.	8,5
De medewerker deed wat hij/zij zei dat ze zou doen.	8,5
De medewerker heeft gezien wat goed gaat in mijn gezin wat betreft de zorg voor en de veiligheid van mijn kind.	8,8
De medewerker heeft mij ook verteld wat goed gaat in mijn gezin wat betreft de zorg voor en veiligheid van mijn kind.	8,8
De medewerker heeft mij verteld welke zorgen Bureau Jeugdzorg heeft over mijn kind.	8,6
De medewerker heeft zijn/haar mening gegeven, maar kon die ook wel bijstellen wanneer dat nodig was (bijvoorbeeld na uitleg van uw kant).	8,5
De medewerker heeft verteld welke concrete gedragingen van mij nodig zijn om aan te tonen dat mijn kind veilig is.	8,9
De medewerker heeft mij geholpen om te bedenken welke vrienden en familie mij kunnen helpen om de veiligheid van mijn kind te verbeteren.	8,3
De medewerker heeft mijn gezin en vrienden of familie actief betrokken om de zorgen van Bureau Jeugdzorg over mijn kind weg te nemen.	7,6
De medewerker heeft iedereen op een begrijpelijke manier uitgelegd hoe veilig zij het voor mijn kind vond.	8,0
De medewerker heeft iedereen vragen gesteld over wat goed gaat, wat niet goed gaat en wat er moet gebeuren om de zorgen over mijn kind weg te nemen.	8,3
De medewerker heeft er voor gezorgd dat mijn kind ook goed begreep wat er gebeurde.	7,7
De medewerker heeft er voor gezorgd dat mijn kind inbreng had in wat er moest gebeuren om de zorgen weg te nemen (bij heel jonge kinderen niet van toepassing).	8,1
De medewerker heeft mij betrokken bij beslissingen hoe de veiligheid voor mijn kind verbeterd kon worden.	8,9
De medewerker heeft ook gevraagd hoe veilig ik vond dat mijn kind veilig was.	8,5
De medewerker heeft mijn gezin geholpen een haalbaar veiligheidsplan te maken.	8,5

De medewerker heeft mij het gevoel gegeven dat ik zelf oplossingen kon aandragen om de veiligheid van mijn kind te verbeteren.	8,6
De medewerker heeft bij mijn gezin, vrienden en/of familie gecheckt of het veiligheidsplan werkt.	8,2

Uit bovenstaande resultaten kan worden geconcludeerd dat de benaderingswijze wordt toegepast zoals hij bedoeld is.

Onderzoeksvraag 3: Wat is de mening en ervaring van uitvoerenden (inclusief gedragswetenschappers) over Signs of Safety?

Medewerkers (100%) geven aan dat Signs of Safety hen helpt in het werken met ouders, kinderen en netwerk wanneer het gaat om complexe zaken met veiligheidsvraagstukken. 78% geeft aan dat Signs of Safety de werktevredenheid en werkvoldoening vergroot.

Medewerkers geven aan dat zij weinig werken met Words & Pictures. 62% geeft aan W&P's de laatste drie maanden niet te hebben gebruikt. 26% geeft aan zich er niet vertrouwd mee te voelen.

Onderzoeksvraag 4: Wat is het bereik van de benaderingswijze/werkwijze?

In de survey onder medewerkers geven van de 50 deelnemers aan het onderzoek 45 aan dat zij de laatste drie maanden gebruik hebben gemaakt van de benaderingswijze Signs of Safety. Als reden om het de laatste drie maanden niet te gebruiken werd onder andere langdurige ziekte genoemd. Daarmee is het bereik van de methode meer dan 90% van de medewerkers. Met een gemiddelde van 15 zaken is het bereik onder de doelgroep ongeveer 675 cliënten.

Onderzoeksvraag 5: Wat zijn de succesfactoren en wat zijn de faalfactoren?

Succesfactoren:

- Implementatieplan voor 3 tot 5 jaar.
- De implementatie is een lerende reis. Er moet veel aandacht besteed worden aan leren. Dat kan het best lokaal bij teams worden belegd. Pas je casuïstiekbespreking aan om op de Signs of Safety wijze zaken te bespreken.
- Voortdurende intervisie
- Scholing voor (nieuwe) medewerkers.
- Voortdurende focus op het partnerschap met ouders, kinderen en netwerk.
- Aandacht voor het leren door het delen van goede voorbeelden. We focussen vaak op zaken die niet goed verlopen. Het meest kunnen we leren van zaken die wel goed zijn verlopen. Het is belangrijk om professionals uit te vragen wat zij hebben gedaan dat het goed ging.
- Erken dat we werken in een angstige omgeving. Als de druk op een zaak hoog wordt is er het risico dat medewerkers terug vallen in oud gedrag en ouders vertellen wat er moet gebeuren.
- De middenkaderleden de sleutelfiguren in de implementatie laten zijn. Als zij het niet oppakken zal hun team er minder mee doen.
- Ondersteuning op de paradigmashift. Iedereen heeft een vragende, bescheiden houding. Dit vindt plaats in alle lagen van de organisatie, dus ook in de top. Als verwacht wordt dat de professionals vragen gaan stellen in families, zich bescheiden opstellen en krachten in families zien, dan zullen zij ook zo ondersteund en aangestuurd horen te worden voor het beste resultaat.

Faalfactoren:

- Denken dat Signs of Safety alleen belangrijk is voor de uitvoerend medewerkers.
- Er wordt alleen maar training gevolgd, er is geen aandacht voor implementatie.
- Er is geen ruimte voor leren. Medewerkers worden afgerekend op fouten. Angst bepaalt hoe er wordt gehandeld.
- Werkdruk, waardoor medewerkers geen ruimte ervaren om te gaan oefenen met de benaderingswijze.

Praktijkvoorbeeld

De vader en moeder van Max (6) en Ash (8) zijn gescheiden. De vader van Max en Ash woont bij zijn moeder in en heeft een nieuwe vriendin. Om de 14 dagen overnachten Max en Ash bij hun vader en zijn vriendin op de kamer. Er zijn vermoedens dat de moeder van Max en Ash naakt of halfnaakt geld verdient achter de webcam, wat ten koste lijkt te gaan van de zorg voor de kinderen. Vader is 18 jaar eerder beschuldigd van seksueel misbruik en heeft daarvoor vastgezeten.

Agnes, medewerker BJZ Drenthe, brengt de situatie met de betrokkenen in kaart. Ze spreekt vader, vriendin, oma, gezinsvoogd, moeder en de kinderen. Via afzonderlijke gesprekken omdat de verhoudingen tussen de betrokkenen niet goed genoeg zijn om een conferentie te organiseren. Met de kinderen maakt ze eerst kennis en vervolgens maakt ze afspraken voor een gesprek. Op verzoek van Agnes tekenen de kinderen twee huizen: het huis van de leuke dingen en het huis van de niet leuke dingen. Al tekenend vertellen ze hun verhaal. Op deze manier komen meer zaken aan bod. Agnes zegt tegen de kinderen wat ze heeft gehoord (over het seksueel grensoverschrijdend gedrag van de kinderen naar leeftijdgenoten) en gaandeweg komen meer dingen op tafel. Meer afspraken volgen, de derde keer met moeder erbij.

Omdat vader en moeder niet *on speaking terms* zijn, belegt Agnes twee aparte conferenties bij de ouders thuis. Ook de wijkagent met een collega en de juf van school worden hierbij betrokken. Voor de volwassenen is het interessant om aan de hand van de tekeningen van de kinderen te zien hoe deze de situatie thuis ervaren. Het levert aanknopingspunten voor gesprek en groei.

Aansluitend worden er belangrijke afspraken gemaakt om te zorgen dat de kinderen niet geconfronteerd worden met onveilige situaties. Zo mogen de kinderen niet meer alleen zijn met vader. Het is voor de kinderen duidelijk wie voor hen vertrouwde veiligheidsfiguren zijn, die aanwezig zijn bij bezoeken aan hun vader. Met moeder zijn afspraken gemaakt over haar werk achter de webcam. Dit mag ze alleen doen als de kinderen niet bij haar zijn, maar bij een veiligheidsfiguur. Dit mag te allen tijd gecontroleerd worden. Ook weten de kinderen wie ze mogen bellen als het moeder niet lukt om zich aan de afspraken te houden. Naderhand legt Agnes aan de kinderen op begrijpelijke wijze uit wat er is afgesproken. Naast concrete afspraken geeft ze achtergrondinformatie die voor de kinderen belangrijk is om te weten.

Op dit moment is er een vertrouwensband tussen de professional en de betrokkenen, inclusief de kinderen, weten de betrokkenen van elkaar hoe ze erin staan, is belangrijke informatie verzameld en in kaart gebracht in het Signs of Safety framework en is een veiligheidsplan opgesteld waarin de afspraken zijn vastgelegd.

Nu is het zaak dat conform de afspraken wordt gehandeld. Agnes ziet toe op de naleving hiervan. Bureau Jeugdzorg blijft deze kinderen en hun (stief)ouders volgen (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009)

6. Onderzoek naar de effectiviteit

Onderzoek in Nederland

Momenteel loopt er een onderzoek bij de BJZ's van Drenthe en Groningen naar de effectiviteit van Signs of Safety voor empowerment van cliënten en naar cliëntsatisfactie. In dit onderzoek wordt beoogd de werkzaamheid van *Signs of Safety* op een aantal uitkomstmaten aan te tonen. In het onderzoek vergelijken we gezinnen bij BJZ Drenthe (mèt *Signs of Safety*) met gezinnen van BJZ Groningen (zonder *Signs of Safety*). Op drie meetmomenten wordt bij de ouders gekeken naar uitkomstmaten op het gebied van empowerment, inzichten en opvattingen, betrokkenheid en cliëntsatisfactie. Ter ondersteuning van bewijskracht wordt retrospectief via de registratiesystemen een trendanalyse gemaakt van de ontwikkeling in het aantal uithuisplaatsingen en recidive AMK-meldingen over de periode van vóór de invoering van Signs of Safety bij BJZ Drenthe tot heden.

De volgende onderzoeksvragen zijn leidend:

1. Heeft Signs of Safety significant (meer) effect op de eigen kracht (empowerment = competentiebeleving, competentiebenutting, sociale steun, zelfmanagement) van ouders die begeleid worden door BJZ Drenthe, in vergelijking met BJZ Groningen waar niet volgens Signs of Safety gewerkt wordt?
2. Heeft Signs of Safety significant (meer) effect op de betrokkenheid van ouders bij het begeleidingstraject bij BJZ Drenthe, in vergelijking met BJZ Groningen?
3. Hebben ouders bij BJZ Drenthe significant meer inzicht in hun (opvoed)problemen en de te bereiken doelen dan ouders bij BJZ Groningen?
4. Hebben ouders bij BJZ Drenthe significant positiever beelden en opvattingen ten aanzien van de opvoeding, het begeleidingstraject en de begeleider dan ouders bij BJZ Groningen?
5. Zijn zowel ouders als professionals bij BJZ Drenthe significant meer tevreden over het begeleidingstraject en de resultaten daarvan in vergelijking met BJZ Groningen?
6. Hoe ziet de ontwikkeling van het aantal UHP's en recidieven bij het AMK in Drenthe er uit van vóór de invoering van Signs of Safety (vanaf 2006) tot heden? Hoe verhoudt deze ontwikkeling zich tot die van BJZ Groningen en zo mogelijk tot landelijke trends, over dezelfde periode?

Onderzoek naar vergelijkbare interventies

Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit kunnen afgeleid worden uit buitenlandse onderzoeksgegevens vooral afkomstig van de Verenigde Staten (Lohrbach & Sawyer, 2004). Deze wijzen in de richting van een afname van het aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt. De resultaten uit het buitenland zijn echter niet zonder meer te kopiëren naar de Nederlandse situatie. Het systeem van kindbescherming in Nederland is niet vergelijkbaar met dat in de Verenigde Staten of de andere landen waar *Signs of Safety* wordt toegepast.

7. Aangehaalde literatuur

Alink, L. IJzendoorn van, R. Bakermans-Kranenburg, M. Pannebakker, F. Vogels, T. Euser, S. (2010). *Tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*. Leiden University/TNO. Leiden: Drukkerij van der Linden.

Baas, N.J. (2001). *Probleemouders, probleemkinderen? Een literatuurstudie van transgenerationale overdracht van problemen die tot kindbeschermsmaatregelen (kunnen) leiden*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.

Bartelink, C (2013). *Wat werkt: oplossingsgerichte therapie?* Nederlands Jeugd Instituut

Berg, I. K. (1994). *Family-based services: a solution focused approach*. New York: Norton

Boer de, C. & Coady, N. (2003). *Good helping relationships in child welfare: co-authored stories of success*. Partnerships for children and families projects. Faculty of social work, Wilfrid Laurier University, Waterloo, ON.

Bureau Jeugdzorg Drenthe (2009). *Breedbeeld: Werken aan veiligheid vanuit Signs of Safety*. Bureau Jeugdzorg Drenthe.

Cooperrider, D.L., Srivastva, S. (1987). *Appreciative inquiry in organizational life*. Research in Organizational change and development, Vol.1, 129-169. JAI Press Inc.

Corcoran, J., & Pillai, V. (2009). A review of the research on solution-focused therapy. *British Journal of Social Work*, 39(2), 234-242.

Dossier Kindermishandeling. www.nji.nl/kindermishandeling. Nederlands Jeugd Instituut.

Essex, S., Gumbleton, J., Luger, C. (1996) *Resolutions: Working with families where responsibility for abuse is denied*. Child abuse reviews, 5: 91-202

Essex, S., Gumbleton, J. (1999). "Similar but different" conversations. Australian and New Zealand journal of family therapy, 1999, 20(3).

Gingerich, W. J., & Eisengart, S. (2000). Solution-focused brief therapy: A review of the outcome research. *Family Process*, 39(4), 477-498.

Gingerich, W.J., Kim, J.S., Stams, G.J.J.M., & MacDonald, A.J. (2012). Solution-focused brief therapy outcome research. In C. Franklin, T.S. Trepper, W.J. Gingerich, & E.E. McCollum (Eds).

Solution-focused brief therapy: A handbook of evidence-based practice. Oxford: Oxford University Press (p.95-111)

Kim, J. S. (2008). Examining the effectiveness of solution-focused brief therapy: A meta-analysis. *Research on Social Work Practice*, 18(2), 107-116.

- Kim, J. S., & Franklin, C. (2009). Solution-focused brief therapy in schools: A review of the outcome literature. *Children and Youth Services Review*, 31(4), 464-470.
- Lohrbach, S. & Sawyer, R. (2004). Creating a constructive practice: family and professional partnership in high-risk child protection case conferences. *Protecting Children*, 19(2), pp. 14-19.
- Lombardo, M.M, Eiginger, R.W. (2006). *The career architect development planner 4th edition*. Lominger Limited Inc.
- Maxwell, G., Pakura, S. (2006). *The family group conference: does it work for child protection?* Institute of policy studies, School of Government, Victoria University of Wellington
- Mulder, T. M. (2014). *Risk factors for child abuse and neglect: A meta-analytic review*. Master thesis, Forensic Child and Youthcare Sciences. Universiteit van Amsterdam.
- Nederlands dagblad (24 mei 2005)
- Parker, S (2009). The 'Safety House'. A tool for including children in safetyplanning. Resolutions Consultancy.
- Perry B.D. (2002). Childhood experience and the expression of genetic potential: What childhood neglect tells us about nature and nurture. *Brain and Mind*, 3, 79-100.
- Pitman, R.K., Shin, L.M., & Rauch, S.L. (2001). Investigating the pathogenesis of posttraumatic stress disorder with neuroimagine, *Journal of Clinical Psychiatry*, 62, 47-54.
- Quick, E. K., & Gizzo, D. P. (2007). The "doing what works" group: A quantitative and qualitative analysis of solution-focused group therapy. *Journal of Family Psychotherapy*, 18(3), 65-84.
- Shazer de, S. (1984). *The death of resistance*. Family Process 23: 1-17
- Shazer de, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*. New York, NY: W W Norton & Company
- Shazer de, S. (1991) *Putting difference to work*. New York, NY: W W Norton & Co Inc
- Stams, G.J., Dekovic, M., Buist, K., & de Vries, L. (2006). *Efficacy of solution-focused brief therapy: A meta-analysis*. In: Gedragtherapie, 39 (2), 81-94.
- Stith, M. S., Liu, T. L., Davies, C., Boykin, E. L. Alder, M. C., Harris, J. F., . . . Dees, J. E. M. E. G. (2009). Risk factors in child maltreatment: A meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1), 13-29. doi: 10.1016/j.avb.2006.03 .006
- Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderscherming* [Signs of Safety] (P. v. d. Kaaij Trans.). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Turnell, A. & Essex, S. (2006). *Working with 'denied' child abuse: The resolutions approach*. Maidenhead (Berkshire): Open University Press.
- Turnell, A. & Essex, S. (2010). *Als er 'niets aan de hand' is. Een oplossingsgerichte methode bij ontkenning van kindermishandeling*. Houten: Bohn Staffleu van Loghum.

Vink, R. M., Wolff, M. S. de, Broerse, A., & Kamphuis, M. (2015). *Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht: Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Wet op de Jeugdzorg (2005).

Wolff, M.S. de, Vink, R.M. (2012). *Signs of Safety: werkzame bestanddelen volgens literatuur en medewerkers, bevorderende en belemmerende factoren voor implementatie*. Leiden: TNO

Wolzak, A., Berge ten, I. (2008) *Gevolgen van kindermishandeling*. Nederland Jeugd Instituut.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

